چ نــاگەهیتە سـپیاتییا بــەفرێ
شەڤا زمانی تێ نەبیت …ئەدۆنیس
-…وەرگێڕان/ ئەمین بۆتانی

(قەفتەك ژ هەلبەستێن ئەدۆنیس ی، دیاری بۆ/ ساکار کامل،
ڤەهێل محسن، عیسا بۆتانی، ئیبراهیم یاسین. و هەمی خۆرتێن
هەلبەستڤان و خوەندەڤانێن هەلبەستێ، رێز و حورمەت).
*

▪ هەلبەست –

وا هەلبەستێ؟
دەما دھێیە جەم من،
ما تو ڤی جلکێ خوەیێ رەشی درێژ
ناگهوڕی؟
چما تە پێخوەشە
ئەز گلمتکەکا شەڤێ
بکەمە دناڤ هەر پەیڤەکا تەدا؟
تە ئەڤ دەنگڤەدانە ژکیڤە ئانی
ئەوا سینگێ ئاسمانان شەق دکەت؟
ئو تو ب خوە
چەند پیتەکێن پرت و بەلاڤا لسەر کاغەزێ!
ئەوا ئەڤرۆ
دێمێ تە تژی کوریشك دکەت
نە پیراتی یە، نە کالبوون
لێ ئەو زارۆکتی ب خوەیە!
بنێڕە، نها چەوا ئیرۆ دهوندرێ تە دا
سەرێ خوە دادنێتە سەر ملێ رۆژێ،
کو بەری هینگێ دهوندرێ تە دا
لەپتی بوو
دناڤبەرا هەردوو لنگێن شەڤێ.
وی دەمی ئەو عەرەبانك گەهشتبوو
ئەوا کو وان نامەیان بۆ تە دگەهینیت
ژلایێ غەیبێ ڤە هاتینە نڤیسین.

وا هەلبەست□؟
ب□ژە – با – ی
کەس ر□ک□ ل تە ناگریت
بهـ□یە دبن جلک□ن من ڤە
تە چەوا بڤ□ت و کەنگی بڤ□ت.
ل□ ژ□ بپرسە: ئەر□ با ی□
کار□ تە چیە و
تو ب□ ک□ ش□ل دکەی؟
شادی و خەمگینی
دوو چپک□ن خوناڤ□نە لسەر ئەنیا تە،
ژیان ژی بیستانەکە
وەرز ت□دا پەیاسا دکەن.
من چ جەنگ نەدیتینە
دناڤبەرا ر□ناهی و ر□ناهی□ دا،
وەکی و□ جەنگا
دناڤبەرا تە و
نافکا و□ ژن□ دا قەومی،
ئەوا تە دزار□کینیا خوەدا حەژ□دکر.
بیرا من دهـ□ت
نەخاسمە ئەز هەڤدەم□ و□ جەنگ□ بووم،
م لبیرە کو من گ□تیە دەمی:
هەکە تە دوو گوە پ□ڤەبانە
دا گەردوونی ئ□خمە بن پی□ن خوە دا،
ئو دا پسپسەک□ ژخوە ئینم:
چ ئ□کەمین نینە ژبلی دوماهی□.
ڤ□جا؟!
وا هەلبەست□
ما تو ڤی جلک□ خوەی□ رەشی در□ژ
ناهاڤ□ژی؟.

با- ئەو ب خوە ئاخینکە
(1980-1982 بەیرووت)

1. **ر□کەفت**
کوشتن مەمکەکا بەیرووت□ بوو،
خوین ژی مەمکا دیتر.

دناڤبەرا هەردووا دا
ئەز فێر دبووم
کا چەوا شیری بدەمە دەمی.
ژێمارا کەنداڤان
ژخوینەکا دی یا نەدیتی بەربوویە جاد و کۆلانان.
ئاگری گۆت: ئەز دێ خوەلیێ کەمە سەمیان.
خوەلیێ گۆت: ئەز وەسیەتا خوە نانڤیسم.
با- ی گۆت: ئەز دێ بمە شاهێد.
دەستێن ژێڤەبووی و
سەرێن ستویێ خوە ناس ناکن،
دناڤ بابەلیسکێ دا دفڕین.
ڕۆناهیێ قێژی ڤەددا و
هەوارا خوە دبرە بەر سهێ.
گلۆپا هەرا جان ئەم هەلکەین
نە ئەوە کو ڕۆناهیێ
لێ ئەوە کو سهێ ببینین.

2. **دێرپێچ**

تۆز و دومان
ب چەنگێن خوە
دێمێ پەیادان ڤەدمالیت.
هن کونێن ئەردی
هەلما وەستیانێ ژێ بلند دبیت.
باژێڕێ پرتی پرتی
د دەڤێ سرووش و وەحیێدا،
خەمگینی ژی
ب کۆلەکا ئاسمانی ڤە هەلدچیت.
ئەو غەیبا کو باژێڕی دکەتە بەرخوە
کەلەخ هەینە بڕێڤە دچن.
وان کەلەخا
پێ هەنە مینا پیێن مەلکەزەنان.
کەس دسهێ دا بڕێڤە ناچیت،
کەس ل بەر هەتاڤێ بڕێڤە ناچیت.
دناڤبەرا هەردووا ژی
ئەز چ ڕێکا نابینم.
ئەڤرێ ڤەدچەمیێت.
ڤالاهی لسەر چیچکا روودنێت.
کۆلان رازی بوو ببیتە گۆپال

ب□ دەست□
وی پیرەم□ر□ ر□ژناما دفر□شیت.
هەوارەك باژ□□ی دب□یت و
لەڤەن□ دەمژم□را دپرتکینیت.
پ□ژنەك هەلما دیر□ک□ هەلدگریت.
ئەڤ چ بەر□ کەڤنارە
غەیب□ ڤەدخوینیت و
ئاگر ژی و□ ڤەدخوینیت؟
ئەڤ چ ل□ڤن
داچەمیاینە سەر دالەڤەی□ن خوە؟
شەوق و شەمالا پاشمای□ن تەرمان
د دەمەکیدا
مینا زار و نەردەک□ رەش.
پرسیار بکەن،
ژ و□ شانەد□را ب□دەنگ
پرسیار بکەن،
ئەوا هنداڤی کاڤلان هلاویستی.
دەم ب□ەخ منڤە دبزڤیت
دناڤ ت□بایەکی دا
گاڤان دهاڤ□ژیت و
هەمی ر□ك دایە بەرخوە.

3. **جادە**

جادەیەك –
هن پەیڤ، هن تشت
ده□ن و دچن
لسەر رەنگ□ ددان و نەینیکان.
کا ئەو ک□رکا ت□را ر□ندکان بکەت؟
تشت تشتی دکوژیت
مر□ڤ ژی
وەریسان ژ دەمار□ن خوە چ□دکەن و
خوە پ□ دادڤزینن.
موشەك پاشا
کلک□ن خوە بسەر کەلەخان رادک□شیت
زار□ هەڤوەلاتی□ن وینە.
دبن کاڤلاندا
کەلەخ□ زار□یەک□ گەنی دبیت
ناڤ□ و□ ژیانە.

ره‌ف□ن ئ□لان
دناڤ باغ□ن مر□ڤته‌رمدا په‌یاسا دکه‌ن.
کت□ب پرتی پرتی دبن
ژبه‌هیڤانی یا دایکا خوه‌یا ئه‌لفاب□.
سوپاس ب□ و□ ت□ز و دومانا
ته‌ڤلی دویک□لا شه‌وات□ دبیت
کو هینکاتی□ بده‌ت□.
سوپاس ب□ و□ ناڤب□ا
ناڤبه‌را ب□مب و ب□مبه‌کا دی.
سوپاس ب□ و□ ده‌ربار□
ه□ژ پ□نگاڤ□ن مه هه‌لدگریت.
سوپاس ب□ وی به‌ری
وانه‌یا هه‌دار□ دب□ژیت.
میرخوه‌لی
روودن□ت و به‌یعه‌ت□ وه‌ردگریت.
ئاس□
وه‌سیه‌تا ل کو□□ خوه – با -ی دکه‌ت
ئه‌ڤر□ ژمالا خوه نه‌ده‌رکه‌ڤیت.
ئه‌ر□ ما ڤی ئاسمانی
مه‌مکه‌ک□ دی نینه؟.

4. **ده‌ریا**

ده‌ریای□
جلک□ خوه‌ی□ شین دانا و
گینیکه‌ک□ ره‌مل□ کره به‌رخوه.
ئاگر ب ره‌خوچان□ن و□ که‌تیه،
ئاسمان ل هنداڤ□ و□
بوویه وه‌که ده‌سماله‌کا س□ر.
خه‌لك دبزڤن و دپه‌یڤن
نه ژبه‌ر چ
ته‌ن□ کو پشت□است بن
ئه‌و ه□ژ زندینه.
ژیان ب خوه ئاڤا ژیان□ بوو.
جه□ ئاخینکا نه‌مابوو.
با، ئه‌و ب خوه ئاخینك بوو
دناڤ که‌له‌خ□ گه‌میان دا،
دناڤا پ□ژن□ن ژ ره‌نگ□ باچونکان.
وه‌که خه‌مداری ب□ بای□ نه‌ساخ،

داروباران نەخوەستن سەمایێ بکەن.
و ئەلندێ گۆتە رۆژێ:
ژئاخافتنێن تە تێناگەهم.
پەیڤ هەمی
یێن بووینە دارستان بۆ بیرئانینێ.
بیرئانینەك ژ رەنگێ لەڤەنان:
تو ناگەهی خوە بسەردا بچەمینی
تە هەند دیت شکەست.

5. **شانۆ**

مالەك
جیهان تێدا مێهڤانەك هەتا هەتاییە.
هنەك جاران زەحمەتە
میٍَهڤانگە ژمێهڤانی بهێتە جوداکرن.
ژنشکەکێڤە،
مال وەکە کەلەخەکێ دهێتە بەرچاڤ
نابزڤیت
تەنێ ب وان کێر و رمان نەبیت
ئەوێن ژهەمی ئالیان وێ ڤەدکوژن.
(ئەرێ ئەڤە وێنەیەکا بەیرووتێ یە؟).
دبیت کو شکەستنا بەیرووتێ ڤەکێشیت:
ئەڤەژی بهایێ وێ سەرکەتنێ یە
ئەوا وێ دڤێت بێقام بیت.
لەوا بڤی ئاوایی تەڕابەرا دبیت،
نە تەنێ ل جیە و واران
لێ بەلێ دپزدانکا تشتان دا.
وەها هەلبەست
بۆ شیاربوونا وێ
چاڤێن خوە
لسەر رەنگێ ئەلندێ دڕێسیت.
هەلبەست وێ ڤەناگێڕە،
لێ ئەڤە بەیرووتە هەلبەستێ دبێژە.
ئەو بەیرووتا
چ جار نەهاتیە گۆتن:
تێکستا ئاسێ، مژدار، تالوکە.
ئەو نایێ نڤیساندن
تەنێ ب حبرێ رۆژێ نەبیت.
جادە ئاگر ژێ دهەڕکن.

ئاگر جارەک□
باچونکان ب□ وەغەر□ د□□سیت و
جارناژی ب□ خەندقین□.
هەچکو زار□کتی
ب خوەلیا پیربوون□ خوە دنخ□ڤیت.
تەرم تەرم تەرم.
ر□ژ دکەڤن مینا پەردەیان
بەر□ چاڤان دگرن.
دناڤ ر□و□ەسم و نەپەند□ر□ن کەڤنار
دناڤ تون□ل□ن ساو□ری□ دکەڤن.
هن ئاخافتن
کەلەخ□ بەیرووت□ د□رپ□چ دکەن
هەمی ئاخافتن ت□کدەنە،
تەن□ ئەو نەبیت
ئەوا ئەو ب خوە دب□ژیت:
نا، دگەل خوشک□ن و□ ژدایک□ یان ژی شیری.
ژ نانەکی، ژ ل□کشریکبوونا ئاڤ و شیراڤ□
ل پشت پەلچمان
د بن بەلگ□ن زوها دا.
ژ هەوارا سیپەلان
هەچکو ئەو هەسپن دشهن.
ژ شان□یەک□
کەسەك تەن□ قەهرەمان□ و□ نیە.
قەهرەمان□ و□
نەستا ب هەستا ئاش□پدانکە.
کەلەخەك
یاریگەها دەمی
ت□را پ□نگاڤ□ن وی ناکەت.
کەلەخەك ل□سەر و ت□فانە
هەمی بەراڤ□ن دیر□کی ت□کدش□لیت.

6. **کاڤل**

هەیڤ□
خوەدیک□ن خوە
لسەر کاڤلان دشکاندن،
بەیرووت ژی
ژ خوین و خوەلی□
گ□پال چ□ دکرن بدەتە بەر خوە.

ئاسمان مینا زنجیران
دپیێن وێ دا خوەیا دکر،
ئەستێر ژی
وەکە خەنجەران
ل تەنشتا وێ دا چقاندی.
ئیرێ چاڤێن خوە دپەرخینیت و
پێژنەکا کوور:
ئەوا دقەومیت نایێ باوەرکرن.
وا بەیرووت بگری
لێ هێسرێن خوە
ب دەسمالا ئاسێیێ ڤەمالە.
تە جارەکێ نڤیسی ئاسمان
ئەو جار ژی خەلەت،
لەوا ئاسمان ژی نها
ب وێ گونەها تە، تە دنڤیسیت.
ئەز باوەرم
کو تە ئەلفابێیەکا دی هەیە.

ئەو ژن

ئەو ژن –
نها تەنێ بیرئانینەکە،
من ئەو دستویێ با – ی دا
وەکە وێنەیەکێ هلاویست
چ جاران ژێ بێزار نابم
هندی لێ ب نێێم.
*
چ جارا وێ ئەز دیتبام، دا بێژیت:
” خوەزی بشێم
ب ئاڤا چاڤان
دارا زارێکینی یا خوە
ئاڤ بدەم”.
*
بیرئانینەك
ئاسمان تێدا
وەکە برینەکێ خوەیا دکە،

خوینا وێ دناڤبەرا
دوو ئالیێن کتێبەکێ دڕژیێت،
وانەیەك تێدایە:
شەڤا ئەڤینێ
رۆژە دفەرهەنگا ئەڤرۆدا،
ئەڤرۆیا بیرئانینێ
خەوڕەڤکە د فەرهەنگا شەڤێ دا.
*
ب ناڤێ وێ
نها د مالخوەلیانا مندا
ئۆدە و نڤینك و جە دبەزن،
پسپسێ بۆ من دکەت:
بەسە، بلا بەس بیت
تو هند دناڤ نڤینکا شەڤێ دا
خوە دگەڤزینی.
*
چ؟
ئەڤە ئەو کەڤۆکە
ئەوا گمگما خوە
تەڤلی ئۆرگۆنا دارێ دکەت؟.
*
بیرا من دهێت
ئەز دچوومە ناڤ مالا وێ دا
د وێ شۆکا
ناڤبەرا کەلەخێن مە هەردووا.
*
جارەکێ،
ئەم هەردوو شیاربووین و
شەڤ ما رازای،
وێ حەز کر
روو یێ من ب ئاڤا چاڤێن خوە بشۆت.
چێ دبیت ژبەر هندێ بیت،
کو نها پێدحەسم پیێن من
ژ ئاڤێ دترسن.
*
دەم
سڤك ژ عەرەبانکا خوە هاتە خوار،

بدزیکیڤە لێ نێڕی
گرت و رەڤاند – ئەڤ نڤیس ژی بۆ من:
" ئێدی خیچکا راستا وێ بازنۆکێ
ئەوا لدۆرماندۆری ناڤتەنگا وێ دبرسڤی،
هەتا
ژێڤە بوو، چوو".
*
وەك وێ،
من ژی چ ژئاسمانا نەزانی
ژبلی وان تشتا
ئەوێن ژئەردی ڤەنابن.
*
نها، پشتی دووربوونا وێ
ئەزێ فێر دبم
چەوا وەل خەمین خوە بکەم
بڕژیێنە ناڤ کانیکاندا و
چەوا هەلبەستێن وان گەمیان ژی ڤەخوینم
ئەوێن پاتکا خوە ددەنە ماتماتیکا سیپەلان.
*
ناڤێ من
بشکوژەك چرمسی یە
د گولا ناڤێ وێ دا،
و ئەو کیژ (دوماهی)یە
ئەوا نەگەهشتبیتە تشتەکی و
وێ نەکربیتە (بێدوماهی)؟!.

دویکێلەك ژسیپەلان بلند دبیت

ئاسۆیێ
ئەز فێری تیتالا عەوران کرم،
لێ من دویهی عەورەك دیت
چاڤێن ئاسۆیێ دنخاڤت
بێی کو لێبوورینێ ژێ بخوازیت.
*
ل ڤێرە، کو نها لێ ئاکنجیمە
روونشتنا عەوران

لسەر عەرشێ دەمی
گەلەك ڤەدكێشیت.
لێ ئەو مینا
رێزمەندەكێ سەیر خوەیا دكەت،
بدەستوداره و دگەل كەسێ نائاخڤیت
تەنێ دگەل ئێكی نەبیت
ئەو بخوەژی نزانیت كی یە و چی یە.
هاویردۆری وی مرۆڤن
هەر ئێك ژ وان ب یێ دی دكەڤیت و
فەلەك داینە بەر خوە مینا گۆپالی.
*
ڤالاهی ب خوە ژی
ژپەنجەركێن بەفرێ
سەرێ خوە دئینتە دەر.
*
چ ناگەهیتە سپیاتییا بەفرێ
شەڤا زمانی تێ نەبیت.
*
پالەیەك ل باژێڕی:
قەلەڕشكەك دناڤ بەفرێ دا،
وەی سلاڤ بۆ تە
هەی تەیرێ غەریب و كۆچەر،
ئەوێ باژێڕی دشۆت و
قاپیتا بەفرێ كریە بەرخوە.
*
بەفرەكێ كۆچەر
دەلیڤێ ددەتە كەسێ خوەجە
هەمی تخویبان ببڕیت و
دناڤ بیردانكا خوەدا
ببیتە رێڤینگ.
*
ئەز هەرگاڤ حەز دكەم
دمالخوەلیانا ئ□ڤیانوسا غوبارێ،
جیهانێ ببینم و بخوینم.
ئەڤرۆ باهۆزا بەفرێ ژی
هەر بوێ یەكێ من دئازرینیت.
*

دەمێ سپێدێ –
دەرازینكەك بێزار نابیت
هندی پێنگاڤێن بەرزە مێهڤان بكەت.
بنەدارەك سەرێ خوە
ب نكلێ تەیران دخورینیت.
ئەڤ عەورە ژی
ئەوا هێدی هێدی دهێتە خوار،
هەما پەیسك پەیسك
لسەر پێستركا بەفرێ.
*
دەمێ سپێدێ –
چەند جانە
ئەو هێرشا
بیردانكا من دئینتە سەر من:
حبرێ ژمن دستینیت و
ژبیركرنێ ددەتە من.
*
دەمێ سپێدێ –
ها ئەڤەیە رۆژ
یا دگەل نمنمكا بەفرێ دكەڤیت.
*
دەمێ سپێدێ –
تەیرێ دەمی مشەخت بوو.
*
دەمێ ئێڤاری –
هویرپەێ دناڤ لنگێن شەڤێ شین دبن.

لحێفكەك تژی كون
(كامبردج 17ی ئیلوون/سێپتامبەر 1996)

▪ 1 –
هن كتێب لسەر تەبلیكێ،
لێرماندێری فنجانا قەهوێ،
لێر دەرازینكێ، لسەر تەخچكان.
هن كتێب – جەنگن:
دناڤبەرا عاشقان،

دناڤبەرا خەلکی
دناڤبەرا گێتن و کریارێ، –
پەنجەرکێن سیێسیێک و
ئێدە ژی
دایکەکا جەرگلێسێتی.
▪ 2 –
هن پەیڤ
ناوەستیێن ژئاڤاکرنا مالان،
هن مال ژی
ژیان ناوەستیێت ژهەێفاندنا وان.
▪ 3 –
من ڤەخوند، ئەزێ ڤەدخوینم
چەند هزرەك مە بێێڤە دبەن
مینا بیرێن کەڤنار و بەرزە،
ناهێنە ڤەدیتن
ب زانستا کەڤزێ نەبیت.
▪ 4 –
تنێکی یا من چەندا خوەشە –
نەژبەر هندێ من ڤەدەر،
لێ ژبەرکو من بژالە دکەت.
▪ 5 –
دویهی
شەڤێ سەردانا من کر،
و ژپێرڤە –
رەتکر بوێ شەمەندەفەرێ بچیت
ئەوا ستێر لێ سوار دبن.
▪ 6 –
خوینا رێژێ ب خوە
دگێسکا شەڤێدا
رەش خوەیا دکەت.
▪ 7 –
ئەڤرێ
ب تەنێ و کەیفخوەشی ڤە
دێ دمالا خەمگینی یا خوەدا
شەڤبێرکا خوە بوورینم.
▪ 8 –
هەرگاڤ عەور ناجح دبن و

نەخشەیا قالاهی□ نیگار دکەن،
پا دەرچوونا ست□را کەنگی یە؟
▪ 9 –
وەکە هەڤس□زی دگەل ر□ژەکا سیسقەبووی
دەم ل کامبردج ب□□قە ناچیت
هەکە دعەرەبانکەکا ژعەورا نەبیت.
▪ 10 –
قەلە□ەشکەك
دەنگ□ و□ گو□□ل دبیتە بەر پ□ت من.
▪ 11 –
هزرا خوە دهندەکی ژ وان دکەم:
ئەو□ چ ر□ك وی نەبن،
ڤەدقەتی□ت
هەتاکو بگەهیتە ق□ناغ□.
▪ 12 –
کولیلکەك –
دەست□ن خوە دادن□تە سەر سەر□ خوە.
▪ 13 –
چ س□ و سەرمایە،
و ئەز□ ل هەمب□زا ر□ژ□.
▪ 14 –
ه□ ی بەژنا س□رتاری یا هەسپان،
تو راست دب□ژی –
جلک□ن ڤ□ ر□ژا عەوردای
ب□ تە تەنگن.
▪ 15 –
هەیواخ –
ر□ژ نەگەهشت دەسمالا خوە راب□خیت،
عەوران جاردی ئەو قەدکرن.
▪ 16 –
ئەز د□از□م –
خەمگینی
دناڤ هەردوو دەست□ن منە،
کەیفخوەشی ژی
دسینگ□ مندا.
▪ 17 –
خەونا من نەدزانی

ئەوی تەیری لکیڤە بەردەت،
ئەوێ دویهی
دناڤ دارستانا شەڤێ دا گرتی.
▪ 18 –
کەلەخ
دئێك دەمدا
هەم نێرگزە و هەم گۆل.
▪ 19 –
هێ ی رۆژێ
من پێبگەهینە،
من ژێ بکە وا شەڤێ.
▪ 20 –
هزر، جودایە ژکەلەخی،
ئەو تەنێ تەیر و تەوالە ژ قرشکا.
▪ 21 –
سەرمایێ ژبلی زمانی
چ سەرپۆشك نینە لڤێ جیهانێ،
زمان ژی لحێفکەکە تژی کون.
▪ 22 –
یا ژخوەیە،
بزاڤا نڤیسینا ڤالاهیێ بکەی
یان رکمانیکرنا ژێبرکا با – ی.
▪ 23 –
پەڕاڤ رازی بوون
ببنە مالا سیپەلان،
ژبەرکو سیپەل ب خوە کۆچا پەڕاڤانە.
▪ 24 –
گەلەك باشە،
ئەز دێ پەردێن ئۆدا خوە ئینمە خوار، –
ما تە تشتەك هەیە بێژیە من
ئەی ئەڤین؟.

شیعر لێوەکانی خۆی لە سەر مەمکی بەغدا دادەنێ … ئەدۆنیس … وەرگێڕانی ئەمین بۆتانی

ئەدۆنیس (بەغدا 1969*)

وەرگێڕانی
ئەمین بۆتانی

- 1 –
- ئەمڕۆ ڕووناکایی لە بەغدا کەمتر درەوشاوەیە لە چاو دوێنێ، لە چاو ئەو ڕۆژەی گەیشتم.
ئایە ڕووناکییش پیر و پەژموردە دەبێ؟
- بە هێواشی قسە بکە. هەر ئەستێرەیەك لێرە پلان بۆ کوشتنی دراوسێکەی دادەڕێژێ.
- بە هێواشی؟ مەبەستت ئەوەیە هەر وەك چۆن لەگەڵ مەرگدا قسە بکەم؟

*

پیاوگەلێك ڕوویان بۆ وێنەکان وەردەگێڕن. بۆ وێنەگەلێك هیچ روخساریان نەبێ. روخسارگەلێك وەك ئەو کونانەی لە تەختی بۆشاییدا بن.
پیاوگەلێك بە جادەکاندا ڕێ دەکەن، وەك ئەوەی هەڵیانبکێشن.
وامدێتەخەیاڵ هەنگاوەکانیان شێوەی گۆڕی هەیە.

*

سیاسەت بازاڕێکی وا گەورەی هەیە گشت بازاڕەکان ئیرەیی پێ دەبەن.

*

دەنگە دەنگێك لە شانۆکانی رەهاوە دێ:
دیوارەکان – تەنانەت دیوارەکانیش باوێشك دەدەن.

- 2 –

مۆکوتی سیاسەت سندانی ئەو گەڕەکە دەکوتێ کە لێی دابەزیوم.
ئاهەنگی ئاپۆرایێك – گەڕەك ساردوسڕ بێباك دەکەوێتە بەزمی خۆی، سەرلێشێواو لە هیچوبەلاشیی هاتوهاوار.
لە دڵی خۆمدا دەڵێم: کەی فێری بێدەنگی دەبین؟ و دەپرسم:
ئایە بەهەشت بێدەنگ دەبێ؟ ئایە دۆزەخ بێدەنگ دەبێ؟ ئایە

كەسێك هەیە بوێرێ فەتوا بدا؟

پێمـوایە كـاتی هـاتووە بـە گلگـامێش بڵێیـن: هەنـدێكمانت تەفرەدا، هەندێكیشمانت هێنایە سەر ئەو بڕوایەی كە ژیان لە بەغدا نهێنییەكی هەیە و هێشتا چاوەڕێی تێ دەكەین بۆمانی ئاشكرا بكەی. بە تایبەت خەریكە هەموو شتێك ئەوە دووپات دەكاتەوە كە ئەم ژیانە هیچ نیە بێجگە لە مردنێكی بەردەوام. و سەیری شمشێری ستەمكار بكە چۆن دەمەزەرد دەكرێتەوە و بۆ ملپەڕاندن ساز و ئامادە دەكرێ.

لەو دانیشتنەدا:

- پرسەكە ئەوەیە بەكرێگیراوێكی بچووك وەك سەگ تێپێنرا.
- جا بەكرێگیراوێك چۆن دەكوژرێ كە گەورە بێ؟

*

ئێستا تێدەگەم چۆن چۆلەكەیەك دەستی دەچێتە خۆی، لە ترسی چەكێك هەمیشە بەدواوەیەتی بۆ هەر كوێیەك بفڕێ.

*

- هیچ كارێك دەكەی؟ چۆن دەژی؟
- لەو جادە بۆ ئەو جادە دەخولێمەوە. بەغدا خێرومەندی لێ نابڕێ.

*

سەری ئەو جادەیە پڕیەتی لە حیكمەت.

*

كۆترێك – بە باڵە ڕەشەكانی خۆی بازنەیەك بە دەوری هەردوو لێواری دیجلەدا دەكێشێ.

*

لەو دانیشتنەدا:

كەسانێك هەر یەكەیان بۆ ئەوە تێدەكۆشێ ببێتە تووتی دەسەڵات، لە هەرە دەمهەراشەكەی.

*

بەغدا هەر هەمووی چەقەدووكەڵە

بەڵام، ئەی كوانێ ئاگر؟

*

هەر چەند ڕێبچمە منداڵێتیەكانی بەغداوە، زیاتر خۆم و ئەوانی دی و گەردوون دەناسم،

و زیاتریش بێزم لە ئێستاكەی دەبێتەوە.

*

- ” من لە دەرەوەی بنەماڵەی – با – ، ئەوەی كەسوكار بێ نیمە :“

عێراقیەك پێیگوتم هاتە ئوتێلەکە بەمەبەستی یەکترناسین.
*
بۆ یەکەم جار، زانیم کە لای چەپی دیجلە، گورگە بەسەر خوشکە لای راستەکەی،
و ئەمەشیان گورگە بەسەر ئەوەی ترەوە.
*
ئێستا، لەم ساتە وەختەدا، وامبەخەیاڵدا دێ کە لە بەغدا هیچ نابینم
بێجگە لە دوو کەس:
حەللاج بە لەخاچدراوی، و
تەوحیدی-یش کتێبەکانی فڕێدەداتە نێو دیجلەوە.
*
بەغدا پیاوێکی تایبەت بەخۆی دادەتاشێ: پیاوێك – چاخانەئامێز.
*
عشتار نەخۆشە و تای موتەنەببی هیلاکی دەکا.
*
خەریکە ئاو خۆی لە دەست هەردوو لێوارەکانی دیجلە رادەپسکێنێ.
*
گلگامێش! ئەی کوڕی یەکەم، ئەی نۆبەرەی ئەفسانە،
ئایە قژت هەر ئەو خاکە دەمێنێتەوە بۆ کۆچ؟
ئایە نەگەڕانەوە نشتیمان خۆیەتی؟
ئەی لە دوای تۆ کێ هاوڕێیەتی بچڕێ؟
*
لێرە، ژیان کاتی خۆی بە چاودێریکردنی مردنەوە بەفیڕۆ دەدات.
*
ئەندازەی ئەو ژن و پیاوانە
بانگەشە بۆ ئاشەکانی – با – دەکا.
*
ئەوە خۆر چیەتی لە بەغدا؟، هەموو رۆژ هەڵدێ و منداڵێکی کوێری بەدەستەوەیە!.
*
ئازادی تەنیا یەك پەیکەری هەیە، ئەویش: ئازادی یە و بەس.
*
خەریکە دەکەومە گومانەوە کە ئەبا نواس و ئەبا تەمام و

نەفەری لە بەغدا ژیابێتن.
*
بە تەنیا جنۆکەکان لە بەغدا برسین، سواڵکەرن، بێکارن، زیندانین…هتد.
*
لێرە، تەواو دڵنیادەبم کە فەرمانڕەوا عەقڵی خۆی تەرخانکردووە بۆ نووسینی
فەرهەنگی تایبەت بە راوکردنی مرۆڤەکان و رامکردنیان.
*
ئەی دیجلە! من دەزانم ئەگەر شۆڕش کەشتیەك بێ،
تۆ یەکەمین کەسی چارۆگەکانی پارچە پارچە دەکەی.
لە دێر زەمانەوە، خەڵکانێك لەسەر لێوارەکانت دەژیان بڕوایان بە یەکتاپەرستی نەبوو، بەڵام زۆر زۆر داهێنەر و مرۆڤانەتر بوون لەم نەوە یەکتاپەرستانەی ئەوان کە ئەمڕۆ ئابڵووقەیان داوی.
*
ئەمڕۆ خەبەرم بۆوە وەك هەناسەیەك لە جەستەی خۆر هاتبێتمە دەر:
گومانی تێدا نیە – هەر ئەو خاتوونە بووە کە گوڵێکی لەبەر پەنجەرەی ژوورەکەم داناوە، بەر لە خۆریش گەڕاوەتەوە ماڵەکەی خۆی.
*
لەو دانیشتنەدا:
هەر قسەکەرێك دڵنیایە لەوەی کە خۆی دەیڵێ راستە. دوا وشەی یەکلاکەرەوەش هەر لای ئەوە.
هەر شاعیرێك دەیەوێ پێی بگوترێ: تۆ یەکەم و کۆتای.
هەر لێمشتە و شەپۆلدەدا، بە لرفە یەکتری دەخۆن.
جێم ی هاوڕێم نیشتەجێی شوێنێکە لە کۆشك دەچێ. پێی گوتم: زۆر ئاسانترە
ئەو ماڵە بڕووخێ لەوەی یەك پەنجەرەی لێ بکەمەوە تۆ باسی دەکەی.
*
رۆژی بەغدا چەندە قورسە. ئەگەر شەوەکەی نەبوایە رێك دەبووە زیندان.
- لەگەڵ نەزار قەبانی. لەگەڵ تۆ؟ بەڵێ، دێین. هەر شوێنێکتان پێخۆش بێ.
هەر کەی پێتان خۆش بوو.

بە بوێرییەکی دڵنیا قسەی دەکرد. کچە هاوڕێکەشی گوێی دەدایێ، دوو ئاسکی فڕیو لە چاوەکانیا مەلەیان دەکرد.

▪ ئەی ئەو پەچەیە چیە؟

▪ پەچەی گەڕانەوەیە بۆ ماڵ. تایبەتە بە شەو.

نەریت زیندانێکی دیکەیە لە نێو زیندان.

▪ …

ون بوون، بەڵام هەر وەك چۆن دوو هەسارە ون دەبن.

خۆر بە پەیژەی دیجلەدا سەردەکەوت.

رۆژ خۆی ئامادە دەکرد جلە سەربازیەکانی خۆی بپۆشێ.

شەویش تیرەکەی خۆی هاویشت و پێکای.

کەرخ – سۆمەر و بابل م لەشێوەی دوو باڵدا بینی – شێوەی دوو دەزووە لە نێوان

خۆرهەڵات و خۆراوابووندا. شتێکم لە شێوەی ئەو شەپۆلە بینی کە پێشوازیی لە عەشتار دەکرد هەر کاتێ قاچەکانی دەخستە نێو ئاوی دیجلەوە. هەر خودی عەشتارم بەچاوی خۆم بینی وەك ئەوەی خۆی بۆ ئەڤینێکی دی بڕازێنێتەوە. یان ئاوهام هاتە پێشچاو.

*

▪ 3 –

بازاڕی مسگەرەکان – کچگەل و کوڕگەلێك جەستەیان وەك مێژوویەکی لێوانلێو لە شەو دەهاتە پێشچاو. بە رۆژیش خەریك بوو ژەنگ بە جەستەی کاتەوە بنووسێ.

چەند جێگەلەیەکی سەربەرەڵا، دەڕژانە بەردەم دوکان و بازاڕەکانەوە. بۆن زێرا بێك

ئەو ئاوەی کاس کردبوو.

*

گوێم لە چی دەبێ؟ ئەوە سرتەی دیواری خانوە کۆنەکانە لە پەنا گوێم: هیچم نەماوە پاسەوانیم بکا بێجگە لە یادەوەری؟

یان دەمبینی خەیاڵپڵاوم و سەرم لێ شێواوە؟

*

بۆچی روخساری بەغدا لە دەروازەی گومان نیگار نەکەم؟

ئاوی دیجلە بۆی نیە بڵێ: نەخێر.

ملی دارخورماکان بۆیان نیە لەوە زیاتر لار ببنەوە.

نیگارێك بۆ خۆی، بێ رەنگوڕووی نیگار.

مشتومڕم لەگەڵ ئاوێکە هیچی لەیاد نیە بێجگە لە سەرچاوەکانی ئەو خوێنەی رژاوەتە نێوی. ئاوێك هەوێنی فرمێسك دەشێلێ.

وەك ئەوەی مردن ببینم خۆی مەڵاسدابێ بۆ راوکردنی مرۆڤ.

*

ئا لەم ساتە، حەزم لێیە، ئەوە بڵێم: بەغدا – نیوەی دارستانە، نیوەکەی دیشی بیایان.

هاوڕێ، حەزم لەوەشە – بە هێواشی – پرسیاری ئەوە بکەم:

- جیاوازی نێوان بەغدای 1258 و بەغدای 1969 دا چیە؟
- ئەوەی یەکەم تەتارەکان تەفروتونایان کرد،
ئەوەی دووەمیش کوڕەکانی تەفروتونای دەکەن.

*

- – 4 –

چاخانە – نەرگەلە وەك هێشوو لەو درەختانە شۆڕبوونەتەوە لە هیچ شوێنێکدا ناڕوێن
لە خاکی خەیاڵدا نەبێ.

پیرەمێردێك بە سیپەلاکی منداڵیی هەناسە دەدات. یەکێکی دی ئاخ هەڵدەکێشێ و زمانی تەتەڵە دەکا. وەك ئەوەی نەتوانێ گوزارشت لەو ئاگرە بکا لە هەناویدا کڵپەی سەندووە. وەك ئەوەی نەزانێ چۆن ئەو ئازارە لەخۆی دەرکا باوکە ئادەمی بۆی ساز کرد.

چەقە دووکەڵێکی رەش لە چاخانەکە دەردەچێ – ئەوە هەناسەی ئەوانەیە بەسەر نەرگەلەکانیانەوە داکورماون؟ یان خەونێکی دیکەیە بە بنمیچێکی دیکەوە؟ یان ئەوە نشتیمانی دووەمە؟

هاڵاو و ورتەورت لە دووکەڵەکە بەرز دەبێتەوە، لە شێوەی پردگەلێکی وەستاوی نێوان رووداو و یادەوەریەکاندا: ئەوەی روونی بۆ نیە، ئەوەی نامۆیی بۆ نیە. تۆڕگەلێك لە پیتەکان تژی باڵەفڕکێی ختوورە.

لە هەر ” بەڵێ“یەکدا ” نا “یەك هەیە.

لە هەر ” نا “یەکدا پشکۆیەك هەیە نازانێ چۆن خامۆش بێتەوە.

لەژێر پێستی ئەو چاخانەدا، ئێقیانووسێك لە رەدکردنەوە شەپۆل دەدا.

*

کتێبخانە – خەتی ئەو نووسەرە خواروخێچە، بەڵام وشەکانی راست و دروست.

- ئەوە نووسەرێکە شت دووبارە دەکاتەوە.
- هەندێ جار دەگوترێ هاوشێوە بۆ ئەوەی بگوترێ جیاواز.
- شاعیرێك لە شێوەی فریشتە.
- ئەوە مەدحە یان زەم؟ فریشتە دەتوانێ چاکە و خراپە بکا.
ئەهریمەن بێجگە لە خراپە ناتوانێ هیچ بکا. کامەیان پاکترە؟
- ئەوە شاعیرێکی تەمومژاوییە.
- ئەوەی زوو ئاشکرا ببێ، زووش ریسوا دەبێ.

▪ شیعر؟ نازانم.
جوامێرێك لە وێنەی قالاهی ئاسمان. تەنانەت ئەو مەلانەش لە ئامێز دەگرێ
کە لێی یاخی دەبن.
▪ پێدەچێ هەر کەسێك لێرە، وەك دارخورمایەك وابێ لە ڕێخی توونی بابای بێئامانی خەمێکی. حەسەب شێخ جەعفەر گوتەنی.
▪ ئایە تۆ گەلێکت بینیوە پێویستی بە ستەم بێ، بۆ ئەوەی هەست بکا کە هەیە؟
▪ گەلی عێراق؟
▪ بەڵام، دەبێ ئەو سەرکردەیە چی بێ بەسەر ئەو پلانانەدا هەڵدەزنێ کە لەسەر کێوێك لە کەللەسەری مرۆڤەکان دایدەڕێژێ؟
▪ دواڕۆژ؟
▪ بیرت نەچێ. دەنگت کز بکە. دواڕۆژ کۆکڕاگەی شلۆقی باڵەکانی شەمشەمەکوێرەیەکە.
▪ لە وڕێنەکانی ببوورن.
▪ من پیاوی ملکەچی و پابەندبوون نیم. فێر دەبم چۆن ببمە پیاوی ئازادی. پەیوەندییش بە هۆشمەندییەکی یاخییەوە بکەم، تووڕە و شکستخواردوو. ڕێك وەك تۆ.
▪ باشتر وایە باسی ژن بکەی، باسی جوانی. لە بەغدا ئەو ژنانە هەن کە بە ڕاستی کات نازانێ مەستی دایبگرێ بۆ گەر ئەوان نەبن.
▪ گەر لە شێوەی ئەوانیش نەبن.
▪ دووبارەی دەکەمەوە: با بەهێواشی قسە بکەین.
▪ پیاوگەلێك با دەخنکێنن.
*

▪ 5 –
ژنێك لە ماڵێکدا باوەش بە پەنجەرەیەکدا دەکات لە تەك لێواری دیجلەوە. ژنێکی ڕۆشن
لە ڕووناکایی دەترسێ.
دیجلە وەك جەستەیەك وایە عەرەبانەیەك ڕایکێشێ کە ترس ڕاکێشی دەکات.
دیجلە سروودی ژوانێکە کەمجار کەسێك هەیە گوێی لێ بگرێ.
▪ چ کارەی؟ چ شتێك دادەهێنی؟
▪ دوو گوێچکە بۆ دەروازەی ماڵ.
لەوەوە پێویستیمان بە بیرکردنەوە نەما. کەسێك هەیە شوێنی ئەومان بۆ بگرێتەوە:
هەموو شتێك دەزانێ و وەڵامی هەموو شتێك دەداتەوە.

هیچ شتێکیش لە کیمیای سیاسەتدا وەك خۆی نامێنێ:
ئەی کوکوختی، دەتەوێ ببیتە چ جۆرە ژنێك؟
ئەی پەپو سلێمانکە، دەتەوێ ببیتە چ جۆرە پیاوێك؟
تۆ ئەی بەردەکە،
هەروەها تۆش ئەی قفڵەکە، دەتانەوێ چ جۆرە رۆڵێك بگێڕن؟
کەشوهەوایەك دەستەواژەکان سڕ دەکا،
زەهریش بەناو دەمارەکانی زماندا دەگڤێنێ.
*
بۆچی بەغدا تەنیا یەك رێگای هەیە،
لە کاتێکدا رێگاکان ئەوەندە زۆرن لە ژماردن نایەن؟
بەغدا وا دێتە پێشچاو قەفەزێکبێ لە دەستەواژە، مرۆڤ فریای ئەوە ناکەوێ لێی دەرچێ، ئەو وەك شەویلاگی دڕندە دەکرێتەوە و قەپی پیا دەکا.
*
وەك بۆڕی عەقڵ ئێستا تەنیا بۆتە پەتێك بە دەوری ملدا.
*
رۆژگار بە بینینی رەنگی سوور مەست دەبێ،
هەڵبەت بۆ ئەوەی رەنگی خوێنی لێ بەدەرکەین.
*
کات وەك جەستەیەك وایە ئەندامەکانی یەکتری قووت بدەن.
*
ئەوە خۆرە کە لەسەر جادەکان دەتلێتەوە.
*
ئەبو حەنیفە، شافعی، مالك، ئیبن حەنبەل – هەر یەکەیان شوقەیەکیان لە ئاسمان پێدرا، وەك راکردنێك لەدەست ئەم جیهانە. دەشگوترێ: هەر یەکەیان نەمریی خۆی لەو شوقە بەهەشتیەدا تەرخانکردووە بۆ نووسینەوەی ئەو کتێبانەی زەمی دنیا و گوێرایەڵیی بۆ "ئولی ئەمر" لەخۆ بگرێ.
ئەی ئەم تارا رەنگ پیرۆزەییە چیە حەزرەتی قادری گەیلانی داپێشیوە؟
- بەغدا وەك بەهەشت وایە!
- مرۆڤ بەهەشتە، نەك شوێن.
*
- ئایە دەتەوێ لێرە بمێنیتەوە؟
کەواتە، ناوکێکی دی لە شوێنی ناوکی خۆت دابنێ، سەر- یشت بگێڕە.
*

دەنگی ئامێرگەلێك ڤالاهی ئاسمانی تەنیوە.
لە زانستی رواڵەتدا کە شەپۆلی ئەو دەنگە پەخشی دەکا هاتووە، بەغدا دایکێکە کۆرپەلەکان لەنێو سێبەندەیدا دەڕسکێن، دواتر کۆرپەلە دێتە دەرەوە و نوێژ بۆ فەرمانداری سەرکەوتوو دەکا.
دیسان لە زانستی رواڵەتدا باسکراوە ئەو جلەی بۆ یەکەمجار بەر جەستەی کۆرپەلە دەکەوێ، هەر بەدەستی فەرمانداری سەرکەوتوو دەدوورێ.
هەر لە زانستی رواڵەتدا هەیە کە بەغدا ماڵێکە بۆ مێرووولەکانی کۆست، منیش سەرپێچیم کرد و دەرکرام.
*
ئایە لەسەرم پێویست بوو واقیع رەد بکەمەوە و هەموو کاتەکەم لەگەڵ مومکندا بەڕێ بکەم؟
ئایە پێویست بوو بەئاشکرا بڵێم: هەر دەنگێك لە بەغدا زغتە رکێبی خۆی هەیە؟
*
دەنگی ئامێرگەلێك ڤالاهی داگیرکردووە.
بەناو گشت بەشەکانیدا رۆدەچێ،
گوێم لەوەشە کە کات و بۆشایی و دەسەڵات و تەرمەکانی پێ راقە دەکا، هەروەها ئایندەش.
ئاواهی ئاراستە و ئاسۆکان رێکوپێك دەبن، بەپێی رووناکاییەکی دی:
وڵات لەمێستا بەدواوە،
تیرێکە کەوانەکەی کورسی سوڵتانە.
*
مەلەکان – برینن بە دارەوە،
ئەو گوڵەیەش کە ژێیەك بو لە بۆن
لە نێوانی خۆرهەڵات و خۆراوابووندا،
ئەستۆیەکە دەچەمێتەوە و برژانگێکە دەشکێ.
ئەوەی بروسکەش بێ بەدیناکرێ بێجگە لە هەوری نەزۆك.
*
تینوێتیەك جەستە قەد دەکا وەك قەدکردنی کاغەز،
لەهەر ساتێکیش،
لەشێوەی چرا جادوو هەناوی مێژووی لێ وەدەر دێ.
*
– 6 ▪
بەپاڵکەوتوویی لەسەر رۆخی نوێنەکەم لە ئوتێل (ناوەکەیم

بیرچوو)،
گوێم لە دەنگی کاتژمێرێکی نامۆیە،
وەك بڵێی لە هەوکی دارخورمایەك شۆڕ بۆتەوە خەریکە وشك دەبێ.
کات دوازدەی شەوە.
شەوێك بێدارە لە نێو دەستەکانی دیجلەدا. کۆخەکۆخی ئاو دێتە بەر گوێم، لێوارەکانیش دەگرین. ئەی شەوەکە من ئاگادارت دەکەمەوە لە تاریکستانەکانی خۆم. ئێوەش ئەی شارە فورات نشینە خەوتووەکان سڵاوتان لێ بێ.
زارە دۆشداماوەکەی خۆم، فڕێدەدەمە سەر تەختی رووداوەکان.
چاوەڕێ دەکەم، ورد دەبمەوە، بۆم دەردەکەوێ کە رووداوەکان داشی سواریان هەیە.
چی بکەم؟ کۆڵ بدەم؟ ئایە ئاوا بمێنمەوە و هەر پرسیار وەك بەردێك گلۆر بکەمەوە کە بۆم هەڵدەگەڕێتەوە؟ و خەریکە دەمکا بەژێرەوە؟
تۆش ئەی سەری خۆم – پێمبڵێ ئەو گەردەلوولەت لەکوێ بوو، کە نایەوێ ئارامبێتەوە؟
*
– 7 ▪
شیعر لێوەکانی خۆی لەسەر مەمکی بەغدا دادەنێ…
بەغدام بەجێهێشت و هەر لەگەڵ خۆم دەمگوت کە شارەکان هەندێ جار خەونی گۆڕانکاری دێنن و بە خشپەیی دەیانخەنە نێو ماڵەکانی خۆیانەوە هەروەك یارێکی نهێنی. ئەوەشم بیرکەوتەوە کە لە هیچ شوێنێك نەمبینی وشەکانیش بەدەوری خوانەکاندا دانیشن بۆ خواردن وەك ئەوەی لە بەغدا بینیم هەموو شتێك هەڵدەلووشن. بە گۆشت و چەور و ئێسقانەوە. ئەوانەی لەدایکبوون، ئەوانەی مردن و ئەوانەشی هێشتا لەدایکنەبوون.
لەوێ ئەوەشم بینی کە چۆن زمان دەبێتە سوپایەکی بێشومار لە ئاژەڵی دڕندە. من تا ئەو ساتەوەختەش لە ساڵی 1969، کە سەیری “دەسەڵاتدارانی عێراق”م دەکرد، زۆر هیلاك دەبووم تاوەکو بتوانم جیاوازیی بکەم لە نێوان مرۆڤ و ئەهریمەن و خوداوەند. لەوانەیە هەر بەو هۆیەشەوە بووبێ کە من لە بەغدا بێجگە لە سەرما هەستم بە هیچ شتێکی دی نەکرد، هەڵبەت لەو کاتەی لە باوەشی خۆر بووم.
بەڵام، بەڵام،
ئەی شیعر، داینێ
لێوەکانت لەسەر مەمکی بەغدا.

(بەیرووت 1969)

....

▪ لە ساڵی 1969 وەك ئەندامێكی شاندی یەكێتی نووسەرانی لوبنان بە سەرۆكایەتی سوهێل ئدریس چووم بۆ بەغدا بەمەبەستی ئامادەبوون لە كۆنگرەی یەكێتی نووسەرانی عەرەب. نەزار قەبانیش ئەندامی وەفدەكە بوو. لەوێ چەند رۆژێك مامەوە بەبێ ئەوەی بەشداریی لە چالاكیەكانی شاند و كۆنگرەكەدا بكەم، حەز دەكەم هۆكاری ئەو بەشدارینەكردنەشم هەر لای خۆم بێ و باسی نەكەم.

ئەوەش تاكە سەردانم بووە بۆ بەغدا.

ئەو دەقەی ئەمڕۆ بڵاوی دەكەمەوە لە میانی ئەو سەردانەمدا نووسراوە، كە لەگەڵ هەندێ دەستكاریی بۆ جاری یەكەمە بڵاو دەبێتەوە. بۆ دوورخستنەوەی هەر شیكاری و راڤەكردنێكیش كە هەندێ كەس حەزیان لێیەتی، ئەوە دەڵێم كە ئەم دەقە بەهیچ شێوەیەك حوكمدان نیە بەسەر گەلی عێراقدا وەك گشت، بەڵكو هەڵێنجانی لێوردبوونەوەیە سەبارەت بە دەسەڵات و دەسەڵاتداران، هەروەها سەبارەت بەو “كەش”ە رۆشنبیری و سیاسییەش كە خەڵكانێك لەو قۆناغەدا دەیانویست لە گۆشەنیگای ئەو دەسەڵات و دەسەڵاتدارانە كاری بۆ بكەن.

ڤاڤا ئینۆڤا.. ڤاڤا ئازادی سترانی دۆستایەتی كورد و ئەمازیغ … نووسینی: ئەمین بۆتانی

گەورە هونەرمەندی كۆچكردوو ئیدیر:
كوردەكان لە عێراق وەك نەتەوە رووبەڕووی جینۆساید و پاكتاوی رەگەزیی بوونەوە

نووسینی: ئەمین بۆتانی

ماوەی چەند ساڵێك بەر لە ئێستا (ئێستاش بەردەوامم) سەرقاڵی گەڕان و سووڕان بووم بەدوای خوێندنەوە و ناسینی هونەر و کەلتووری گەلان، بۆ ئەوەی ئاگاداری مۆرك و جۆری ئافراندنی ئەوان بم و دواجار وەك گەنجینە و ئەزموونێکی مرۆڤایەتی سوودی لێ وەرگرین بۆ چاند و هونەری کوردستان، ناکرێ لە کەلتوور و هونەری گەلانی جیهان دابڕێین، بەڵکو پێویستە ئێمەش رایەڵەی هونەر و ئافراندنی خۆمان بەوان بناسێنین و وەك پرۆژەیەکی هونەری و هاوبەشیی ژیاندۆستی پێشکەش بە کەلتووری مرۆڤایەتی بکەین. لەو ماوەیەدا و لە میانی گوێگرتنم لە شاکارە هونەریەکان و گەڕان لە ناو کەلتووری نەتەوەی ئەمازیغ، رێگام کەوتە بەر دەرگای هونەرمەندی گەورەی ئەمازیغ (ئیدیر)؛ ئیدیر بەخۆی و گیتارەوە، ئیدیر بە هەناسە و کسپە گۆرانی دەچڕێ، بەڵام بە دەنگ و سەدای خۆی ئەو ناوە جۆش دەدا، لەگەڵ یەکەم دەنگهەڵبڕین خرۆشان بە هەوادارانی دەکەوێ، هەندێ جار روخساریان دەدرەوشێتەوە و هەندێ جاریش فرمێسك لە چاوانیان دادەبارێ.. ئیدیر بۆتە باڵیۆزی دۆز و حەسرەتی ئەمازیغەکان، بۆتە دەنگی نەتەوەیەکی ستەملێکراو، نەتەوەیەك خاوەنی رەسەنی باکووری ئەفریقیایە، کەچی ئەمڕۆ ناتوانێ بە زمانی خۆیشی بدوێ و دەربڕین لە بوونی خۆی بکا، ساڵانێکی دوور و درێژە بە دەست سیاسەتی تواندنەوە و ئاسیمیلەکردنەوە دەتلێتەوە.

بەداخەوە ئیدیر کۆچی دوایی کرد و ئیتر هونەری جوانی و بەرگریی و ژیان بە زمانی ئەمازیغی وەك جاران نابیستین، دەنگ و خەبات و تۆمارە دەوڵەمەندەکەی هەتا هەتایە دەمێنێ، بەڵام ئیدیر خۆی باری کرد.. من ئەوسا لە میانی خوێندنەوەی ئەزموونی ژیان و هونەری ئیدیر و لە میانی بەرخودانی نەتەوەی ئەمازیغەکان، هاوبەشێکی نوێی جەور و ستەمم ناسی لەتەك نەتەوەی کورد، تاقە گۆرانیەك منی زیاتر بە کەلتووری ئەو نەتەوە خۆڕاگرە ناساند، گۆرانی (ڤاڤا ئینۆڤا) کە ئیدیری هونەرمەند لە نێو گەوهەری کەلتوور و ئەفسانە دێرینەکانی نەتەوەی ئەمازیغ پارزنیویەتی و زۆر داهێنەرانە هەڵێنجاندویەتی چیڕۆکەکەی بۆ سەدان ساڵ دەگەڕێتەوە و وەك گۆرانی تەمەنی 44 چل و چوار ساڵە و یەکەم ئالبومی گۆرانی ئیدیرە کە لە ساڵی 1976 بڵاویکردۆتەوە، تێکستەکە لەلایەن شاعیری ئەمازیغی (محمد بن حمدوش) دانراوە و ئیدیریش یارمەتی داوە، ئاوازی گۆرانیەکە هی ئیدیر خۆیەتی، خاتوونە چکۆلەی ناو داستانە دێرینەکەی ئەمازیغ ناوی (گریبا)یە و بە (ساندرێلای ئەمازیغ) ناودارە، گۆرانی ڤاڤا ئینۆڤا بۆ بیست و چوار زمان وەرگێڕدراوە و بەوەی منەوە کە کردوومەتە کوردی؛ جیاواز لەوان ئەوەی ئێمە گۆرانیشە (بە تێکست و ئاوازێکی تەواو کوردی لەگەڵ هێشتنەوەی زاخاوە ئەمازیغیەکەی) دەبێتە بیست و

پێنجەمین زمان، ئەم گۆرانیەی ئیدیر گۆرانی هەرە دڵخوازی سەرجەم نەتەوەی ئەمازیغە و لەسەر ئاستی میللی وەك زمانحاڵی دۆز و شوناسی ئەمازیغیەکان وایە و ئەمازیغی نیە ئەم گۆرانیەی لەبەر نەبێ، (ئینۆڤا)ی نابینا و کەنەفت لەو ئەفسانە کۆنەی ئەمازیغ ناوی باوکی (گریبا)ی کچە چکۆلەیە، گریبا و چەند برایەکی بچکۆلانەی و باوکێکی نابینا، لە ماڵێکی تاق و تەنیا لە نێو دارستانێکی چڕ و پڕ لە وەیشوومە و ترس و لەرز، گریبا دەبوایە هەموو رۆژێ بۆ پەیداکردنی خۆراك لە بەیانییەوە لە ماڵەوە دەربچێ و لە دارستانەکە شتێك بێنێتەوە، کێشەی گەورە ئەوە بوو، دڕندەیەکی ترسناك وەك دەعبا و ئەژدیها هەمیشە وەك خێو بەدوای گریباوە بوو، ئەویش زوو بە زوو خۆراکێکی لەو دارستانە پەیدا دەکرد و هەر ئەوەندەی دەزانی دڕندە راوی دەنێ، بەهەلەداوان خۆی لە دەستی قوتار دەکرد و بە پەلەپڕووزێ خۆی دەگەیاندەوە بەر دەرگای ماڵەوە، دەرگای ماڵەوە قایم قایم کڵۆم دراوە؛ هەڵبەت لە ترسی دڕندە و دەعبا، ئینۆڤای باوکی پێی گوتبوو هەر جارێك گەڕایتەوە بەر دەرگا؛ بۆ ئەوەی بزانم تۆی؛ بازنەکانت بخرۆشێنە بۆ ئەوەی بزرینگێتەوە و بتناسمەوە، نەوەك رۆژێك دەرگا بکەینەوە و تۆ نەبیت، ئینجا دڕندەکە تێمان بەربێ و هەموومان بخوا.. لەو زستانە سارد و سڕەی دارستان، گریبا هەموو رۆژێك ئەوە حاڵەکەی بوو، بە پەلە دەڕۆی بۆ دارستان و بە پەلە خواردنی دەهێنا بۆ باوك و براکانی و بە پەلەك خۆی دەگەیاندەوە بەردەرگا و بە پەلە خۆی دەکرد بە ژووردا، ترس و زوقم و چاوەڕوانی و مەرگ و نامۆبوون.. گۆرانیەکەی ئیدیر (ڤاڤا ئینۆڤا) لەم ئەفسانەیە هەڵێنجراوە، من هەمان ئەو ناوەرۆکەم وەك خۆم و سەرلەنوێ و دوور لەوەی ئیدیر؛ تێکستەکەم نووسیوە، لە رۆژی 3/8/2016 لە نووسینی هۆنراوەکە بوومەوە؛ دواتر کارم لەسەر ئاوازەکە کرد، لەسەر هەمان ئاوازەکەی ئیدیر؛ بەڵام زۆر جیاواز و کوردانە ئاوازەکەم کورداند، هەتا ئەو رادەیەی لێی رازی بووم.

دوای ئەوە بەچەند مانگێك ویستم ئەو گۆرانیە بکەمە پرۆژەی گۆرانیەکی دۆستایەتی نێوان دوو نەتەوەی هاوبەشی هەمان ستەمی توانەوە و ژێردەستەیی، نێوان کورد و ئەمازیغ، هەڵبەت ئەو نەتەوەیەی خۆیان بە ئامۆزای کورد دادەنێن و دەڵێن رەچەڵەکی ئێمەش وەك کورد بۆ ئیمپراتۆریەتی میدیا دەگەڕێتەوە، شانازی بەو هەستە هاوبەشەیان دەکەن لەگەڵ نەتەوەی کورد، نموونەی ئەو هەست و هاوهەڵوێستییەش (مەلیکە مەزان)ی شاعیر و نووسەری ئەمازیغییە کە زۆر شەیدای خەبات و تێکۆشانی کوردە لە پێناو ئازادی و سەربەخۆیی؛ لەسەر ئەم هەڵوێستەی دەرهەق بە کورد خراوەتە زیندان و مەینەتی چەشتووە، خاتوو مەزان لە کاتی شەڕی تیرۆرستانی داعش سەردانی

سەنگەرەکانی پێشمەرگەی کوردستانی کرد و جەنابی سەرۆك مەسعود بارزانیش بە ڕێزەوە پێشوازی لێکرد.

بۆ ئەوەی ئەم گۆرانیە وەك پرۆژەیەکی دۆستایەتی نێوان کورد و ئەمازیغ بە ئامانج بگات، هەڵە نەبم دوای ئەوە بە چەند مانگێك پەیوەندییم بە شڤان پەروەرەوە کرد و یەکترمان بینی، دوو جار بە دوور و درێژی تێکست و ئاوازەکەم بۆی باس کرد، بابەتەکەی بەلاوە گرنگ و باش بوو، ریکۆردی ئاوازەکەم بۆ کرد و پێشەکیەکم بە زمانی عەرەبییش بۆ نووسی و خوێندەوە (هەر چەندە ئەمازیغەکان وەك نەتەوە و زمان و کەلتوور هیچ پەیوەندییەکیان بە عەرەبەوە نیە بەڵام لەبەر ئەوەی ژێردەستەی عەرەب بوونە و سیاسەتی تەعریبیان لەدژدا پەیڕەو کراوە، ویستم بەچەند رستەیەك ئەو دۆستایەتیەمان راگەیەنم بۆ ئەوەی هەمووان لێی تێبگەن)، دواتر کاك شڤان پەروەر گوتی من خەریکی دەبم و هەر کاتێك لە رووی ئامادەکاری و ئارانجە و کارە هونەریەکانەوە بە کۆتا هات؛ یەکترە دەبینینەوە و ئەنجامی دەدەین، کاری دیکەشمان هەبوو بیکەین،، لەو ڕۆژەوە پرۆژەکە هەر ئاوەها مایەوە و هەردوولامان سەرقاڵ بووین، ئێستا نازانم بەرهەمەکە لای هونەرمەند شڤان بە کوێ گەیشتووە، حەتمەن دەبێ کاری باشی لەسەر کردبێ. بەڵام بەداخەوە ئەمڕۆ (3/5/2020) هەواڵی کۆچی دوایی هونەرمەندی گەورەی ئەمازیغی (ئیدیر)م خوێندەوە و لە دڵەوە پێمناخۆش بوو هونەرمەندێکی لەم ئاستە سەر بنێتەوە و لە ئافراندن بکەوێ، ڕۆحی شاد بێ و دۆزی نەتەوەکەی بە ئازادی بگات و ئەمازیغیەکان سەرفراز بن کە ئیدیر ساڵانێکی درێژ گۆرانی بۆ گوتن و بۆ هەستی جوانی و خەونی مرۆڤەکان و بەرخودان و ژیاندۆستی گۆرانی چڕی. بەهۆی ئەم کۆچە ناوەختەی ئیدیر نەبوایە هەرگیز بیرم نەدەکردەوە ئەم بابەتە بنووسم، بەڵام نرخ و بەهای هونەر و قەدر و حورمەتی تێکۆشەرانی هونەر و کەلتوور سەر بە هەر نەتەوەیەك بن ئەرکێکی هاوبەشی هەمووانە قسەی لەبارەوە بکەن و وەك ئەزموونێکی جوان و خاڵێکی ڕۆشنی کەلتووری مرۆڤایەتی شانازی پێوە بکەن، هەر بۆیەش ویستم (شڤان پەروەر)ی کورد و (ئیدیر)ی ئەمازیغی لە کارێکی هاوبەشی هونەریدا بەیەك بگەیەنم کە هەردووکیان دەنگ و هاواری ئازادین و نزیکەی نیو سەدەیە لە پێناو ئازادی و سەربەخۆیی نەتەوەکەیان خەباتیان کردووە و ماندوو بوون، بەداخەوەم (لەبەر هەر هۆکارێك) دەرفەتی ئەوە نەڕەخسا بە ئیدیر رابگەیەنم کە کوردێك بە تەمایە ئەو گۆرانیەی تۆ و هاواری گریباکەی نێو دارستانەکانی ئەمازیغستان بگەیەنێتە دەرگا و پەنجەرە هەمیشە کراوەکانی کوردستان. ئەمەیە هێزی هونەر کە دۆستایەتی و خۆشەویستی و تەبایی و جوانی دەگەیەنێتە دوورترین شوێن و کاتەکان،، کە تۆ هەبوویت،،

بێگومان خەڵکی دی هەیە گوێیان لە بوونی تۆ دەبێ، تۆ قسەی خۆتت کرد،، سەدا و زایەڵە و دەنگدانەوەکانت هەمیشە لە سارا بیکۆتاکانی ئەفریقیا و شاخ و داخە سەرکەشەکانی ئەتلەس و ئۆراس و بابۆر هەتا دەگاتە زاگرۆسی میدیا شەپۆل دەدا و نابڕیتەوە.

(ڤاڤا ئینۆڤا..
ڤاڤا ئازادی)
تێکست و کوردانندنی ئاواز: ئەمین بۆتانی
پڕۆژەیەك بۆ سترانێکی دۆستایەتی نێوان کورد و ئەمازیغ
بەرهەم لای هونەرمەندی کورد (شڤان پەروەر)ە
…
هێڤا سەقەمێ لپەی منە
زوو دەری ڤەکە ڤاڤا ئینۆڤا ئا ڤاڤا ئینۆڤا
لناڤ دارستانا ستەمێ
ئازادی تونە ڤاڤا ئینۆڤا ئا ڤاڤا ئینۆڤا
لێ لێ لێ لێ
لێ لێ لێ لێ
ژبۆ ئازادیێ ئەم بەندەوارن
لێ لێ لێ لێ
ستەما کۆلەداران
سڕ و سەقەما دنیایێ ئەم خوارن
…
لبەر دەرێ سەرفرازیێ
ڤاڤا ئینۆڤا سڕێ ئەم برن
نە ژیان نە ئازادی هات
سال زەمان دەربازبوون ئەم ل ڤرن
لێ لێ لێ لێ
لێ لێ لێ لێ
ژبۆ ئازادیێ ئەم بەندەوارن
لێ لێ لێ لێ
ستەما کۆلەداران
سڕ و سەقەما دنیایێ ئەم خوارن
…
هۆ دنیا گریبا دگری
چما نابهیزی دەنگێ بازنا
دەرێ وژدانا خوە ڤەکە
دل زاف تژەیە ژگلی و گازنا
لێ لێ لێ لێ

لێ لێ لێ لێ لێ
ژبێ ئازادیێ ئەم بەندەوارن
لێ لێ لێ لێ لێ
ستەما کۆلەداران
سێ و سەقەما دنیایێ ئەم خوارن
… … …
https://www.youtube.com/watch?v=Z_WEEh3I5OY
هونەرمەند ئیدیر لە چەند دێرێکدا:

ناوی راستەقینەی خۆی (حەمید شریات)ە لە ساڵی 1949 لە گوندی ئایت لحسێن لەدایکبووە لەشاری تیزی ئۆزۆی جەزائیر، دایکی ناوی ناوە (ئیدیر) وەك سیمبول لە کەلتووری ئەمازیغیەکان بۆ چاوەزار و تووشنەبوون بە کارەسات و بەڵا، لەناو کوردیش هەمان کەلتووری ناونان هەیە بۆ مانەوەی منداڵی نێرینە؛ لەناو کوردانی ئێزدی ناوی (کرێت و کورتان و…هتد)هەیە بۆ ئەوەی بمێننەوە و لەوچاوی پیس بەدوور بن.

ئەندازیاری جیۆلۆجیا بووە و لە بواری پترۆڵ کاری کردووە لە بیابانەکانی جەزائیر.

وەك باڵیۆزی هونەر و گۆرانی و شوناس و کەلتووری ئەمازیغیەکان ناسراوە لەسرانسەر ئەو وڵاتانەی باکووری ئەفریقیا کە نەتەوەی ئەمازیغی لێ دەژی، هەڵبەت لە وڵاتانی مۆریتانیا و مەغریب و جەزائیر و توونس و لیبیا و هەتا دەگاتە مسر رێژەی ئەمازیغەکان 90% و عەرەبەکان تەنیا کەمتریشن لە رێژەی 10% ئەو وڵاتانە، بەڵام لەگەڵ هاتنی موسوڵمانەکان بۆ باکووری ئەفریقیا بەرەبەرە ئەمازیغەکان وەك بوون و کەلتوور و ناسنامەی نەتەوایەتی توێنرانەوە و بەشێویەکی زۆرەملێ مۆرکی عەرەبییان بەسەردا سەپێنرا، لەوبارەوە هونەرمەند ئیدیر دەڵێ: ئێمەی ئەمازیغ لە باکووری ئەفریقیا کێشەی شوناسمان هەیە و هەوڵ دەدەین لە رێگەی سیاسیانە و ئاشتیانە و زانایانە چارەسەری دۆخی نەتەوایەتی خۆمان بکەین،، هەروەها لە شوێنێك کە پێی دەڵێن بۆچی بە عەرەبی قسە ناکەی؟ ئەو دەڵێ من ئەمازیغیم و هیچ پەیوەندییەکم بەعەرەبەوە نیە، من سەر بە نەتەوەیەکی جیاوازم. هونەرمەند لەبارەی ئەو جەور و ستەمەی بەسەر نەتەوەکاندا هاتووە؛ بەراورد لە نێوان کورد و ئەمازیغدا دەکات و سەبارەت بە چەوساندنەوە و پاکتاوی رەگەزیی دژ بە کوردەکان دەڵێ” بارودۆخی ئێمەی ئەمازیغ تۆزێك لەوەی کوردەکان باشتر بوو، چونکە کوردەکان لە عێراق دووچاری جینۆساید و ریشەکێشکردن بوونەوە.

هونەرمەند ئیدیر لە سەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوو رووی لە

فەرەنسا کردووە و لەو کاتەوە لە پاریس دەژیا.
تا ئێستا چەندین و بەرهەم و ئالبومی گۆرانی هەیە بە زمانی ئەمازیغی.
ئەو وەك هونەرمەند و کەسایەتیەکی هونەری یەکێکە لەوانەی بەهێزەوە لەپێناو ئاشتیدا تێدەکۆشا و زۆر بە پەرۆشەوە پاڵپشتیی ئەو هەوڵ و خۆپێشاندان و کۆڕ و کۆبوونەوە جەماوەری و هونەریانە بوو وەك لایەنگرێکی دۆزی رەوای مرۆڤایەتی.
بەداخەوە ئەم هونەرمەندە مەزنە دوای ساڵانێکی زۆر لەگەڵ نەخۆشی، کاتژمێر نۆ و نیوی ئێوارەی رۆژی شەممە 2/5/2020 لە نەخۆشخانەی (بیشا سان کلوود بێرنار) لە پاریسی پایتەخت کۆچی دوایی کرد.

متمانە و کلتوور.. مەرجی لەپێشینەی خۆپارێزیی و مانەوە .. ئەمین بۆتانی

ئەرکی هەر یەکێك لە تاکەکانی کۆمەڵگە و بەتایبەتی (توێژی بیرکەرەوە)؛ وردبوونەوەی زیاترە لەهەر رووداو و پەرەسەندێك بەمەبەستی پەیداکردنی تێگەیشتن و وێناکردنێکی هەرە نزیك لە سرووشت و جووڵە و ئاراستەی پرسەکان، بۆ دۆزینەوەی باشترین شێوازی بەرگرتن لەهەر پێشهاتێکی نەخوازراو سەبارەت بەهەموو کار و کایەکانی ژیان.
بێگومان لێرەدا مەبەستمە لەبارەی یەك دوو لایەنی پەیوەست بە ڤایرۆسی کۆرۆنا بدوێم، هەڵبەت ئەوەی بەلای منەوە گرنگە و دەتوانم قسەیان لەسەر بکەم کە بە ئەرکی خۆمی دەزانم هەر ئەوەیە. بە بۆچوونی من؛ ئەمڕۆ ئەرکی ئەو توێژەی باسمکرد ئامۆژگارییکردنی خەڵك نیە چۆن دەست و پەنجەیان بشۆن و ئاگایان لەخۆیان بێ، چونکە ئەوە کاری دامەزراوە تەندروستیەکانە و لیژنەی باڵای رووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆرۆنا بڵاوی دەکاتەوە و لەسەر هاووڵاتیانیش پێویستە پێیەوە پابەند بن،، بێجگە لەوە بە دڵنیاییەوە پرسی خۆپاراستن و پابەندبوون بە رێنماییە تەندروستییەکانەوە خواست و هەڵوێستێکی سەرانسەریی هەموومانە.

گوتم (لەسەر هاووڵاتیان پێویستە پێیەوەی پابەند بن)، ئەوە بۆ چەندین هەفتە دەچێ قسەی هەموومان هەر ئەوە بووە پێویستە پابەند بین بۆ ئەوەی بە کەمترین زیان لەم پەتایە دەرچین،، بەڵام هاوکات هەموومان ئاگادارین وڵات هەیە هەتا ئێستاش کە پەتاکە چۆتە قۆناغێکی یەکجار مەترسیدارەوە کەچی جووڵەی نەکردووە و وەك پێویست هەنگاوی نەناوە بۆ بەرگرتن و خۆپارێزی و تەنانەت پلانێکی ئەوتۆشی نیە بۆ رووبەڕووبوونەوەی کۆرۆنا. بەڵام خۆشبەختانە لە کوردستانەکەی خۆمان دەبێ دڵخۆش بین بەو پلان و هەنگاوانەی (حکوومەتی هەرێمی کوردستان) و رژدی و پەرۆشی خودی جەنابی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران کاك (مەسروور بارزانی) کە لەگەڵ تیمە لێهاتووەکەی پێشمەرگەئاسا شەو و رۆژ دەکەنە یەك و ئێشك گرن بەدیار تەندروستی وڵات و هاووڵاتیانەوە،، ئەوەی لە کوردستان کراوە ئەزموونێکی دەگمەنە و هەمووان شایەتی خێری بۆ دەدەن،، دڵنیام ئەم کار و هەڵمەتە بێهاوتایەی حکوومەتی کوردستان دەبێتە رەسید و زەخیرە و پاشەکەوتێکی یەکجار مەزن بۆ خۆناسین و بنیاتنان و کۆکردنەوەی پارچەکانمان و دواجار تۆکمەکردنی ژێمەندی و ئنتیما و ئاوێتەبوونی خەڵك و خاکی کوردستان،، لەم رووەوە من بەش بەحاڵی خۆم ڤایرۆسی کۆرۆنا وەك بەرەکەتێکی مەزن دەبینم،، چونکە ئەوەی لێی دەخوێنمەوە هەرچیەکیش رووبدات خوانەخواستە؛ هەر ئەوەمان بۆ ساغبوویەوە کە ئێمەی کوردستانی لە تەنگانەدا چیمان لەدەستدێ بیکەین و چیمان لەدەستهات و کردمان؛؛ ئەوە لەهەر شتێك گرنگترە ئەمڕۆ بیبینین و هەستی پێبکەین و بیکەینە خاڵی سەرەتا و پرۆژەی داهاتوومان. بێگومان گەلان و قۆناغەکانی ژیان هەمیشە لە ساتەوەختی مێژوویی و لەسەردەمی سەرهەڵدانی رووداوە نەقڵاکان (تەکانی بوومەلەرزەیی)؛ رێڕەوی بەخۆداچوونەوەیان ئاراستەی نوێتری بەخۆیەوە بینیوە؛؛ زهنیەت و مێنتالیتەیان فۆرمات بووە و سەرلەنوێ جیهانبینی و روئیایان بۆ کۆی پرسەکانی ژیان گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە،، لێرەدا ئەوەی پەیوەستە بەم پرسەوە؛ دەمەوێ بڵێم پێویستە لەهەموو سەنگەرەکان بەرگریی بکەین؛ هەر یەکە و لەسەنگەرەکەی خۆی رووبەری بەر دەمی خۆی هەموار بکاتەوە؛ مووررووی هێزی کەڵەکەبووی خۆی هەڵڕێژێتە کۆشی بنیاتنانەوە و سەرلەنوێ بیانکا بە پەتێکی نوێی ژیاندۆستییەوە.

دەگەڕێمەوە سەر پرسی؛ بۆچی دەبێ (ئەوەی پێمان دەکرێ بیکەین) هەمیشە یەکسان و هەندێ جار کەمتریشە لە (ئاست و کێرفی پابەندنەبوون)؛ لەجیاتی ئەوەی هەموو هەوڵەکانمان بخەینە گەڕ و دەرفەتەکان تەوزیف بکەین، دێین بەردەوامی بەو رادەستبوونە دێرینەی خۆمان دەدەین و بە (بیانوو)ی جۆراوجۆر پابەند نابین.

هەڵبەت لایەنێکی ئەم کێشەیە پەیوەندی بە پرسێکی زۆر دێرینەوە هەیە کە پرسێکی یۆنڤێرسالی کەونیی مرۆڤایەتی گشتگیر و (رۆسۆ)یانەیە و پەیوەستە بە پرسی رەوایی و شەرعییەت و مەشرووعییەت و دەسەڵات و گرێبەستی کۆمەڵایەتی. ئەمەی دواییش راستەوخۆ بۆ پرسێکی مەترسیدار تر سەردەکێشێ و وەك ئەنجامگیرییەکی حەتمی و بۆ چەندوچوون دێتە پێشەوە کە پرس و کۆنسێپتی (متمانە)یە، هەڵبەت لەم رۆژانەی رابردوو لێرە و لەوێ هەمووومان گوێبیستی ئەو ئەنجامگیریە بووین کە خەڵکانێك لە عێراق و وڵاتانی دنیا و تەنانەت لای خۆشمان لەبەر ئەوەی هاوڵاتی بەهەر هۆیەك متمانەی بە حکوومەت و دەسەڵاتی نشتیمانەکەی خۆی نەمابێ؛ راستەوخۆ گوتویەتی (ئەوەی حکوومەت لەبارەی پەتای کۆرۆنا دەیڵێ راست نیە) بۆیە من بڕوای پێ ناکەم و (هەرگیز پابەندی رێنماییەکان نابم)، لەو بڕوایەدام هەر یەکێك لە گەڵەك و شار و شوێنی نیشتەجێبوونی خۆی گوێبیستی ئەم رستەیە بووە،، بێگومان ئەو روئیا و بۆچوون و مێنتالیتەیە هەر هەمووی شانی حکوومەتەکان ناگرێتەوە؛ بەڵام لە کاتی تەنگانەدا هەموو بەردەکانی ئاسمانیش بە پشتە ملی حکوومەتەکانی سەر زەوی دەکەون.

راستە، هەمیشە ئەو سەرچاوە کلتووریەی کە مێنتالیتە و جیهانبینییمان فۆرمولە و رەنگڕێژ دەکەن؛ هەر ئەوە هەژموونی بەسەر ویست و ئیرادەمانەوە زاڵە و رێگا بە سەرچاوەی دی نادات لەگەڵیدا هاوبەش بێ یانیش جێگای بگرێتەوە، بۆ نموونە کەسێك کە هێزی دنیابینی و وێناکردن لە ئایینەوە وەربگرێ، یان ئەو کەسەی بڕوای بە تیۆری پیلانگێڕیی هەیە، یان ئەو کەسەی کوردگوتەنی بە تەبیعەت لاتەریك و رەشبینە، ئەو کەسە ئاسان نیە بڕوا بە بوونی سەرچاوەیەکی دیکەی بەدیل بۆ متمانە بکات، لەبەر ئەوەی ئەو کەسە بڕوای بە تاقە سەرچاوەیەکی متمانەکردن هەیە و بەس، متمانەهێنان بە سەرچاوەکانی دیکەی بەلاوە کوفر و حەرامە. هەرگیز دەسەڵاتێکی دنیایی زائیل شوێنی ئەو متمانەیە ناگرێتەوە کە خاوەنی هەژموونی باڵا و خاوەنی دارولبەقایە، ئەم دۆگمابوونە کە تەنانەت دژ بە بنەمای خودی ئایینیشە، گەورەترین کۆسپە لەبەردەم تێگەیشتنێکی رەوانتر بۆ ئایین بەر لەوەی ببێتە کۆسپ لەبەردەم تێگەیشتنێکی رەوانتر بۆ دنیا،، بەڵام مێنتالیتەی مەرگدۆستی لێرەدا بە فۆرمێکی نوێتر و مەترسیدار تر دەکەوێتە مانۆڕ لەگەڵ ژیان و هەتا ئەگەر کۆڵانەکان لێوانلێویش بن لە لاشەی تووشبوانی کۆرۆنا؛ ئەو هەرگیز ئامادە نیە خۆی بەدەستەوە بدا و سەرکەچ بکا بۆ ئەقڵ.

بۆیە ئەوەی لە چین و ئیتالیا و کوردستان و شوێنانی دیکەی گۆی زەوی لەسەرەتای پرۆسە و پلانی خۆپارێزیی لە پەتای کۆرۆنا بەدیار کەوت؛ شتێکی چاوەڕوانکراو بوو، لەبەر ئەوەی کەسانی خاوەن زهنیەتی

یۆتۆپیایی لاهووتی (بە ئایینی و غەیرە ئایینیەوە) هەر میکانیزمێکیان بەلاوە هەڕەشە بووە بۆ سەر حورمەتی موقەددەس و پیرۆزیەکان، کە حکوومەتەکان گوتیان تکایە با قەرەباڵغی لە هیچ شوێنێك نەبێ بۆ ئەوەی هەمووان پارێزراو بن، کەسانی بەڕێزی ئایینداری موسوڵمان و کریستیان و بووزی و گشت ئایینەکان پێیان وابوو ئەو پلانە دەبێ توخنی ئەو قەرەباڵغییەی نێو پەرستگاکان نەکەوێ کە ناوی نوێژ و پەرستشی بەکۆمەڵە، چونکە لە نەزەری ئەوان ئەوە قەرەباڵغی نیە بەڵکو هەتا سەر ئاپۆرای بەرەکەتە و هیچ دۆخێك بۆی نیە پێناسەیەکی ئاوەژووی بکا بە بەرا، لەبەر ئەوەی ئەو زهنیەتە پێی وایە ئەوان لە سرکێتەوە پارێزراون، یان قەدەری ژیان و مەرگ لە ئاسمانە و پێویست ناکا ئێمە لەسەر زەوی خۆمان سەخڵەت بکەین، بێگومان ئەو قەدەرییەتە؛ سرووش و هێز لە کانگای هەرە بەهێزی متمانە وەردەگرێ کە هێزی بێهاوتای گەردوونە (هێزی ئافرێنەر و خالق)ە، بەڵام مەبەستی ئێمە لێرەدا خوانەخواستە ئەوە نیە ئەو جۆرە بڕواهێنانە حاشا بە کەم و کەمبایەخ بزانین، نەخێر هەرگیز وانیە و نابێ، ئازادی ئایین و ئایینداری و بیروبڕوا پرانسیپی نەگۆڕی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتین و وڵاتان و حکوومەتەکانیش کاریان بۆ فەراهەمکردنی ئەو ئازادیەی هاووڵاتیانی خۆیان کردووە و ئەرکی لەپێشینەی هەمووانیشە ڕێز لە ئازادی عەقیدە و بیروبڕوای بەرامبەرەکانیان بگرن. مەبەست لێرەدا ئەوەیە پێویستە پەرۆشی بڕواداران و ئایینداران لە خەڵکێکی دی زیاتر بێ، پێویستە ئەوان بە کردەوە پەرۆشتر بن لە کاسانی دی بۆ پاراستنی ژیان و تەندروستی گشتی، نەك بەرنامە و پڕۆژە و پلانی حکوومەت و دامەزراوە بەرپرسەکان بە پیلان و کودەتا لێکبدەنەوە و پێیان وا بێ (قەدەغەکردنی هەموو گردبوونەوەیەك بە نوێژی بە کۆمەڵییشەوە) ئامانج لێی خوانەخواستە زەوتکردنی ئازادی خەڵك و قەدەغەکردنی نوێژ و پەرستش و ئایینداریيە، نەخێر وانیە و بۆ گشت لایەك و بۆ ئایینداارانی بەڕێزیش ئەوە روون بوویەوە کە هەرگیز مەبەستەکە ئەوە نەبووە لەسەرەتاوە هەندێك کەس بە مەبەست و بیانووی جیاجیا ئەوەیان دەورووژاند گوایە حکوومەتی دیموکراتی و علمانی خواخوایەتی پەتایەك بڵاو بێتەوە بۆ ئەوەی لەپەنای ئەو مەسەلەیەوە دەست بۆ قەدەغەکردنی نوێژی جەماعەت ببات!!!.

ئەمڕۆ لەوانەیە هەردوو پرسی (متمانە) و (کلتوور) وەك دوو کێشەی قووڵ ڕووبەڕووی زۆربەی کۆمەڵگا و حکوومەتەکان ببێتەوە بۆ دەربازبوون لە تەنگانەی ڤایرۆسی کۆرۆنا،، لەهەندێ وڵات ئەگەر فاکتی متمانەش هەبێ دەبینین جۆری کلتوور و مێنتالیتەی خەڵك و کۆمەڵگە هیچ نرخ و بەهایەك بۆ خاڵی متمانەکەش ناهێڵنەوە، بۆ

نموونە؛ ئەگەر شیعەکانی عێراق و ئێران هەتا سەر ئێسقان متمانەشیان بە حوکمڕانیی مەرجەعەکەشیان هەبێ، حکوومەتەکەی شیعە چی لەو مێنتالیتەیە بکات کە مەرجەعە رەشیدەکەیان هۆکاری سەرەکی خوڵقاندنی ئەو کەلتوورەیە و دەیان ساڵە بەو مێنتالیتەیە رەگەکانی وەهم بۆ ئەو خەڵکە داماوە خۆرنەدیوە رەش و رووتەیە ئاو دەدات،، هەموومان ئەو دیمەنانەمان بینی کە ئاپۆرای زیارەتکارانی پەرستگای ئیمام کازم چۆن خاڵی کۆنترۆڵی هێزە ناوخۆییەکان رادەماڵن و هاوار دەکەن و دەڵێن با سەرجەم تووشبووانی وڵاتانی چین و ئیتالیا و فەرەنساش روو لە نەجەف و مەرقەدی ئەوان بکەن بۆ شیفا و پاکبوونەوە لە پەتای ئستیکباری جیهانیی کۆرۆنا.

بیرمان نەچێ ئێمەش لە کوردستان لەو نموونەمان هەیە، ئەگەرچی ئاسمان و ڕێسمانمان فەرقە، ئەو حاڵەتە هەموومان بەدیمان کردووە و بەرلە چەند رۆژێك لە نانەواخانەیەك ئەو نموونە کەلتووریە خەستەم بینی و هیچ بەلامەوە سوپرایز نەبوو، لەبەر ئەوەی دەمێکە کۆمەڵگەی خۆم دەناسم، لە خاوەنی نانەواخانەکەم پرسی بۆچی کرێکارەکانت دەستکێشیان لەدەست نەکردووە، لەوەڵامدا گوتی جارێ دەستمان بە ئیش نەکردووە و تۆ یەکەمین کەسی هاتووی بۆ نان کڕین، راستی دەکرد چونکە بینم ناو توونی نانەواخانەیان بە (تراکسووتێکی کۆنی لە ئاوهەڵکێشراو) پاك دەکردەوە، خەریك بوو بێنی گەڵوگونی خاوەن تراکسووتە نەناسراوەکە لە جیاتی بۆنی نانی برژاو هەڵمژم!!!؛ بەبێ ئەوەی دەمامکی کردبێ خۆی لێم نزیك کردەوە و پێی گوتم؛ بۆچی مامۆستا بڕوات بەو درۆیەی کۆرۆنا هەیە؟!، گوتم ئەی ئەوە نیە خەڵك بەبەر چاومانەوە دەمرن!!!، ئینجا بەحەماسەتەوە و شەهامەتەوە گوتی: مامۆستا یەقینت هەبێ ئەوەی لە دڵەوە بڵێ (ئەشهەدو ئەن لا ئیلاهە ئیڵڵەڵا هەرگیز تووشی ئەو ڤایرۆسە نابێ)، لە وەڵامدا گوتم” ئەی یەکەمین قوربانی کۆرۆنا لە کوردستان مەلایەکی داماوی بەڕێز نەبوو؟!؛ تۆ بڵێی لە دڵەوە (ئەشهەدو ئەن لا ئیلاهە)ی نەگوتبێ؟!،، یەعنی ڤایرۆسەکە هەیە بەڵام پێویستە لە (دڵەوە) شەهادەت بێنین دەنا پارێزراو نابین؟!، گوتی” شتی وا نیە. دیسان پێمگوت: زۆر چاکە برا؛ بەیانی مەسرەفی رێگات لەسەر من؛ وەرە بەیەکەوە دەچینە ئەو قاویشەی نەخۆشخانە کە تووشبووانی پەتای کۆرۆنا لێیە و جەنابیشت بڕۆ سەردانێکی ئەو داماوانە بکە و لەگەڵ دوعا و داوای شیفا و سەلامەتی بۆیان؛ ئەولا و ئەملایان ماچ بکە ئەگەر راست دەکەی کۆرۆنا بوونی نیە. ئەوسا پێکەنی و نەیزانی چۆن چۆنی ئەو رووخسارەی خۆی رێکبخاتەوە کە هەڵبزڕکاوی متمانەیەکی وەهمی و دوودڵییەکی ئاشکرا بوو، بیمامەعنا بە نیگا گوناحەکانی تێیگەیاندم” مامۆستا لێیگەڕێ هەر چۆنە با وابێ!!!”. ئێمە لێرەدا

لەبەردەم پارادۆکسی متمانە و کلتوورێکی شێق و دابەشبووداین، جارێکیان پاکوخاوێنی لە ئیمانەوەیە و جارێکیشیان بەکارهێنانی (شەرواڵ تراکسووتێکی کۆنی بۆگەنی چڵکن) بۆ خاوێنکردنەوەی توونی سەموونخانە هەرگیز هاودژ نیە لەگەڵ ئیمان و زەوق و پاکوتەمیزی!!!. نازانم من بڕوا بە کام پیلانگێڕی بکەم؟ کەسێك بەناوی ئایینەوە بێتە خاوەنی تەندروستی بەندەکانی خوا و بە بەرچاوی خەڵکەوە پیسوپۆخڵی دەرخواردی کۆمەڵگە دەدا؟ یان ئەو بیرکردنەوەیەی پێیوایە لەبەر ئەوەی قایرۆسی کۆرۆنا پیلانی (ماسۆنییەت و جوولەکە و ئەمەریکا و زلهێزە بەرژوەندخوازەکانە) دەبێ ئێمە گوێڕایەڵی ئەو حکوومەتانەش نەبین کە علمانین و ئەڵقە لەگوێی غەرب و تاغووتەکانن و خوای گەورە ئێمە دەپارێزێ نەك دەمامك و دەستکێش و مانەوە لەماڵ، (قول لەن یوسیبەنا ئیللا ما کەتەبەڵاهو لەنا)؛ ئامەنتو بیللا، بەڵام خۆ ئایین و خودای پەروەردگار نەیفەرمووە بەدەست و پێیەکانی خۆت بچۆ ناو ئاگرەوە. بۆیە ئەم وردەکاریەم هێنایە بەرباس، لەبەر ئەوەی ئەو جۆرە قسە و لێکدانەوانە کرۆك و ناخی پرسی متمانە و پابەندنەبوونی زۆرانێك لە تاکەکانی کۆمەڵگەی ئێمەیە بە ڕێنماییەکانی خۆپارێزیی لەم پەتا نەگریسەی خەریکە کێرفی ژیانی مرۆقایەتی نزیك بە خاڵی سفر دەکاتەوە و هەتا رادەدەیەکی زۆر ئەگەر بیرکردنەوەی ئەو بەشەی هاووڵاتیان لەگشت وڵاتان بەو جۆرە نەبوایە کە باسمانکرد؛ ئێستا ژمارەی تووشبوان و قوربانیان زۆر زۆر کەمتر دەبوو لەوەی هەیە، خۆ ئەگەر بەخۆماندا نەچینەوە و هەمواری ئەو تێڕوانینە وەهمییە دوورە ئایین و دوورە زانستییە نەکەینەوە؛ ئەوە بێگومان ئێمە و تەواوی کۆمەڵگەی مرۆقایەتی باجی قورستر و قوربانی زیاتر دەدەین.

لەتەك ئەو نموونە خراپە؛ بێشومار نموونەی دڵخۆشکەر و ئومێدبەخشیشمان هەیە قوربان.. دەنا من هەرگیز دەستم بۆ پەلەپیتکەی لابتۆکەم نەدەبرد و هیچم بۆ نووسین پێ نەبوو،، راستە دەبێ نموونە ئومێدکوژەکان زیاتر هانمان بدەن بۆ کەوتنەجووڵە و ژیان و ئاوەدانی؛؛ بەڵام هەتا ژیان زیاتر سەلامەت بێ دەبێ زیاتر بۆ پەرەپێدانی ئەو سەلامەتیەی تێبکۆشین، بۆ ئەوەی بەروبوومی کار و تێکۆشانی باشەکاران لە داهاتوودا بەشی هەموو ئەوانەش بکا جیاواز بیریان کردۆتەوە؛ پێویستە هاوکار و یارمەتیدەر بین خۆمان لە مێنتالیتەی سووکایەتی و شکاندن و نەقیزە بەدوور بگرین،، پێویستە هەر چەند خاڵێکی خراپ بەدی بکەین؛ ئەو راستیەمان لەلا تۆختر بێتەوە کە ئەوە ئێمەین باشتر بیرمان نەکردۆتەوە نەك ئەوانی دی خراپ بیر دەکەنەوە،، ڕێگای دیکەمان نیە بۆ دەربازبوون، تەنانەت لە ساتەوەختی ئاساییشدا نەك هەر تەنگانە و لێقەومان،، چونکە

کەڵەکەبوونی رەفتار و جۆری بیرکردنەوەی رۆژانەمان رەگەکانی کەلتوور و فۆرمی زهنییەتی دەستەجەمعییمان رەنگڕێژ و رەگاژۆ دەکا.
پێمخۆشە لێرەدا ئاماژە بە نووسینێکی نووسەر و رۆژنامەڤانی ناوداری ئەمەریکی (تۆماس فرێدمان) بکەم کە لەم دواییەدا لە شێوەی نامەیەکی کراوە ئاراستەی سەرۆك ترامپی کردووە و تێیدا وەك دەستپێشخەری کارنامەی پرۆژەیەك دەخاتە بەردەم سەرۆکی وڵاتەکەی خۆی. پێشنیار دەکەم بیخوێننەوە؛ من خوێندمەوە و لێرەدا ئاماژەیەکی خێرا بە ناوەرۆکەکەی دەدەم،، فرێدمان بە سەرۆك ترامپ دەڵێ" من یەکێك نیم لە لایەنگر و دۆستانت، بەڵام بۆ رووبەڕووبوونەوەی ڤایرۆسی کۆرۆنا لە یەزدان داواکارم سەرکەوتووتان بکا؛ چونکە ئەمڕۆ زۆر شت بە بڕیارەکانی ئێوەوە بەستراوەتەوە،، پێویستە ئێوە پلانتان هەبێ و گوێ لە پسپۆران و شارەزایانی دامەزراوەی زانستی بن. هەروەها دەڵێ پێویستە بێجگە لە مانەوە لەماڵ، کەرتی تەندروستی داتا و ئاماری ورد بخەنە بەردەست بە تەواوی وردەکارییەوە بۆ ئەوەی بتوانین رووبەڕووی ئەم پەتایەوە ببینەوە، رووبەڕووبوونەوەیەك بەرمەبنای داتا و لێکدانەوەی زانستی بێ.
کە لە خوێندنەوەی وتارەکەی تۆماس فرێدمان بوومەوە، گوتم باشە ئەمەریکای زەبەلاح تازە بەتازە بیر لەوە دەکاتەوە داتا و ئاماری هەبێ، یان هەندێ وڵات تازە بەتازە بە هاووڵاتیانی خۆیان دەڵێن تکایە لە ماڵەکانتان بمێننەوە لە پێناو پاراستنی ژیانی خۆتان و تەندروستی گشتی؟!.. هەڵبەت چەند دڵم خۆش بوو بەوەی حکوومەتی وڵاتەکەی من تا ئێستا بۆ تەندروستی کوردستانیان ئەنجامی داوە؛ هەزارجار دڵخۆشتر بووم، زیاتر شانازیم بەخۆم کرد وەك کوردستانیەکی خاوەن پێگەیەکی باشتر ئەگەر بەراوردی بکەم بەپێگە و کەلتوور و متمانە و جۆری بیرکردنەوەی هەندێ کۆمەڵگەی سەرگۆی زەوی. لەبەر ئەوەی حکوومەتی هەرێمی کوردستان بە شایەتی هاووڵاتیانی کوردستان و رێکخراوە نێودەوڵەتییەکان هەر لەسەرەتای قەیرانی ئەم پەتایەی ڤایرۆسی کۆرۆنا زۆر دەستوبرد و چالاکانە هاتە مەیدان و تەواوی توانا و ئیماکاناتی خۆی خستە دۆخی ئامادەباشییەوە و سەرجەم دامەزراوەکانی خۆیشی وەك یەك تیمی کار بە بەرنامە و پلانێکی تۆکمەوە هێنایە مەیدان، بەهەماهەنگیەکی تەواو هاوئاهەنگ و تەواوکاری یەکدی ئەوەی بڕیان دانراوە و بڕیان دەکرێ بەزیادەوە دەیکەن،، شوێن پەنجە و جێدەست و جێهزر و جێدڵ و جێپەرێشیان لەدیار دیارترە. ئەو داتا و ئامارەی (تۆماس فرێدمان) بۆ (سەرۆك ترامپ)ی پێشنیار کردووە کە دامەزراوە تەندروستییەکانی ئەمەریکا ئەنجامی بدەن، دەمێکە دامەزراوە تەندروستییەکانی

کوردستانەکەی ئێمە ئەنجامی داوە و دەمێکە لیژنەی باڵای ڕووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆڤید نۆزدەی نەوەی کۆرۆنا ڤایرۆس بە لێهاتووییەوە ئەنجامیانداوە و گەیاندوویانەتە بەردەستی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان جەنابی کاک (مەسروور بارزانی رابەری تیمی کوردستان) بۆ بەرگرتن لە مەترسی بڵاوبوونەوەی پەتای جیهانی کۆرۆنا ڤایرۆس، تیمی کوردستان شایانی دەستخۆشی و نەوازشی یەکجار مەزنن، هاووڵاتیانی کوردستانیش کە بەقەد حەزیان بۆ ژیان و ئارامی؛ ئەوانیش بەپیر ئەو ئەرکە پیرۆزە چوون و لێبڕاوانە بە ڕێنماییەکانەوە پابەند بوون؛ بۆیە ئەگەر دانبەخۆداگرتن و هەستی خۆ بە بەرپرسیارزانی ئەوان نەبوایە؛ حکوومەتیش نەیدەتوانی پلانەکانی جێبەجێ بکا و خوانەخواستە ئێمەش لە کوردستان ئێستا ژمارەی تووشبووانمان لە ژماردن نەدەهات، بەڵام خۆشبەختانە هاووڵاتیانی دڵسۆز و بە ئەمەکی کوردستان ئەوەیان سەلماند کە هەمیشە لە تەنگانەدا ئامادەی قوربانیدانن و ئەمجارەش قوربانیدانەکە راستەوخۆ بە تەندروستی و سەلامەتی خۆیان و ماڵ و منداڵەکانیان و خزم و کەسی خۆیان و هاونشتیمانیانی خۆیانەوە پەیوەستە، گەورەتر لە قەبارەی مەترسیەکە بەپیر ڕێنماییەکانەوە هاتن و بوونە هۆی سەرخستنی پرۆژە و پلانی خۆپارێزیی سەرانسەری لە پەتای کۆرۆنا؛ بۆیە کوردستانیان شایەنی دەستخۆشی و پێزانینێکی سەنگینن.

لێرەدا شایانی گوتنە کە ئەو ئەنجامگیریەش لەبەرچاو بگیرێ و بە وژدانەوە بڵێین؛؛ راستە هەر یەکێك لە ئێمە ژیان و سەلامەتی خۆی و ماڵ و منداڵی خۆی خۆش دەوێ، بەڵام ئەوەندە بەس نیە؛ چونکە ئێمە ژیان و سەلامەتییەکی تایبەت بەخۆمانمان نیە وەك تاك و مرۆڤ؛؛ مەرجی ژیان و مانەوەمان بە ژیان و سەلامەتی ئەوانەشەوە بەستراوەتەوە کە لەناو یەك کەشتیداین و دەمێکە مرۆڤایەتی لەسەر زاری سکرتێری گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان هاوار دەکات" تکایە با بەهەموومان دەستی پێوە بگرین؛ ئێمە هەسارەیەکی بەدیل و ئەلتەرناتیڤمان نیە". ئێمەی کوردستانیش لەجیاتی ئەوەی بڵێین ڤایرۆس درۆیە و گەمەیەکی قێزەونە بۆ مەرامی تایبەتی زلهێزان وەك لایەنگرانی تیۆری پیلانگێڕیی بڕوایان پێی هەیە و بانگەشەی بۆ دەکەن، لە جیاتی ئەوە با ئێمەی کوردستانی ئەو پەتایە وەك دەرفەتێك ببینین و ئەوەندەی بۆمان بکرێ وەربەهێنانی ئەو پرسە بکەین بۆ بەرژەوەندی وڵاتەکەی خۆمان؛ دڵنیام ئەو ماوە کەمەی لەسایەی ترسولەرزی ئەگەری تووشبوونمان بە کۆرۆنا لەماڵەوە بەسەرمان بردووە؛ بێجگە لە دڵخە تەندروستیەکە؛ هەستی قووڵ و پتەویشی لای هەموومان دروستکردووە کە ئەگەر جاران بە ژیانەوە

پەیوەست بووبێتین، ئێستا ئەو ئەزموونەمان زیاتر هەستێکی شانازییکردنی پێبەخشیوین، بە متمانەی زیاتر لەجارانەوە پەیوەست و پەرۆشی ئەو کەشتییەی خۆمانین کە ناوی کوردستانە و ئەگەر سەوڵزانێکی باش نەبین؛ خوانەخواستە هەرهەمووومان بەیەکەوە نقوم دەبین.. تا ئێستا باشمان هێناوە و سەوڵقانانی ئێمە لەخوا بەزیاد بێ دڵسۆز و لێهاتوون، تەنیا لەسەر ئێمەی دانیشتوو لەناو کەشتییەکە پێویستە هێز و ورەیان پێبدەین و هاوکاریان بین؛ نەك وەك هەندێك بکەین کە بەداخەوە لەم ساتەوەختە هەستیارە عەجوولی دەکەن و خەریکی کونکردنی ئەو کەشتییەی خۆیانن؛ کە خوانەخواستە ئەگەر نغرۆ ببێ؛ تامی گەیشتن بەو بەری لێوار بەکەڵکی چی دێ؟!!!.

دەگەڕێمەوە بۆ هەردوو خاڵی متمانە و کلتوور؛ ئەمڕۆ بەرگەگرتن و مانەوە و بەردەوامیمان و جۆری مامەڵەکردنمان لەگەڵ پرسی رووبەڕووبوونەوەی پەتای کۆرۆنا؛ یان باشتر بڵێین ئەوەی تا ئێستا کراوە (هەڵبەت باشمان کردووە) هەرگیز لە بۆشاییەوە نەهاتووە، نەخێر لە بۆشاییەوە نەهاتووە، سەرەڕای هەموو کەموکورتیەکانمان لە گشت سێکتەر و بوارەکان، سەرەڕای هەموو رەخنەکانمان، سەرەڕای هەموو چاوەڕوانیەکانمان، سەرەڕای هەموو گەندەڵیەکانمان؛ بەڵام ناکرێ چاو لە ئاستی ئەو توانستە کەلتووریەی خۆمان و ئەو متمانە رەسەن و خۆماڵییەی خۆمان بنووقێنین، چونکە ئەگەر ئێمەی کوردستانیی ئەو پاشخانەی هێزی بەرخودان و هێزی مانەوەیەمان نەبایە، هەرگیز حکوومەت و دامەزراوەکانیشمان بەم شێوەی ئەمڕۆ نەیاندەتوانی پارسەنگی دۆخێکی شڵۆقی پەتایەکی جیهانی وەك کۆرۆنا سەرکەوتووانە راگرن و پەنا بەخوا و بەهاوکاری هاووڵاتیان و پلان و پرۆژەی تەواوکاری حکوومەتی کوردستان بەسەر ئەو کۆسپەشدا زاڵ دەبین و بە زەرەر و زیانێکی کەم و بەسوودێکی یەکجار زۆرەوە لەم تاقیکردنەوەیە دەردەچین، پێموایە هەموو ئاماژە و پێنوێنەکان لە بەرژەوەندی ئایندەی وڵاتێکی بەهێزە کە ناوی کوردستانێکی سەربەخۆیە، هەر ئەزموون و تەنگانەیەك ئەو راستییەی سەلماندووە کە کوردستان و کوردستانیان بەرلەوەی شایانی ژیانێکی باشتر بن؛ شایانی بیرکردنەوەیەکی باشترن، چونکە قورسایی قەبارەی قوربانیدانی ئێمە پێمان دەڵێ ناکرێ جیاواز بیر نەکەینەوە؛ بۆ ئەوەی بتوانین جیاواز بژین؛ جیاواز بیرکردنەوە و وێناکردنی ژیانێکی باشتر دەبێتە ئەرك نەك بژاردە.

لەکۆتاییدا دەڵێم؛ ئێمەی کوردستانی ئەگەر بپرسین؛ لەم راکەڕاکەی کۆرۆنا تا چەند توانیومانە بەرگە بگرین و سەرە داوەکان ون نەکەین؟ چەند توانیومانە لەناو تاریکولێڵی پەتای کۆرۆنا رووناکایی شەفەقی سپێدە ببینین؟ لەوەڵامدا؛ بە دڵنیاییەوە ئێمە

وەك حكوومەت و خەڵك و دامەزراوەكان و مامۆستايانى بەڕێزى ئايينى لەگشتى ئايينەكان و ڕۆشنبيران و ميدياكاران و هێزەكانى ئاسايش و پێشمەرگە و پۆليس و پۆليسى هاتوچۆ و زێرەڤانى و ئەوەى هەمانە و نيمانە هەر هەمووى (ئەگەر كەموكوڕييش هەبێ) لەيەك سەنگەردا بەرگريى لە ژيان و سەلامەتى دەكەن و لەسەرووى هەمووشمانەوە پێشمەرگە ئازاكانى ناو دامەزراوەى تەندروستى بە هەموو ستافەكانيانەوە شەونخوونى و ڕۆژنخوونى و ساتنخوونى دەكێشن لە پێناو پاراستنى گيان و ژيانى كوردستانيان.

زۆر باش دەبێ لێرەوە زياتر تێبكۆشين لەپێناو داڕشتنى ستراتيجێكى هەمەلايەنەى ئەوتۆ ئايندەيەكى ڕۆشن بۆ نەوەكانمان فەراهەم بكەين، هەڵبەت پێويستمان بە ناوەند و دامەزراوەى لێكۆڵينەوە و خوێندنەوەى مێژوو و كەلتوور و كۆمەڵناسى پسپۆر دەبێ، ئەوەى هەمانە فرەوانى بكەين و ئەوەى فرەوانە ڕێكيبخەينەوە و ئەوەى ڕێكخراوە بە ئاراستەى نوێ و گونجاوتر بەرنامەڕێژيى بۆ بكەين. پێويستە قەيرانەكان بەهێزترمان بكەن، بەهێزتر بە ماناى نەرمبوونەوەى زياتر و كورتكرنەوەى ئەو دوورايييەى لە نێوان كايەكان و توێژەكان و هاوبەشەكانى ئەو سەرزەمينەى كۆمەڵگەى كوردستاندا هەيە، كارلێكى و وەبەرهێنانى خاڵە هاوبەشەكان و بەرپاكردنى ئاشتەوايى و كرانەوەى زياتر لە پێناو دامەزرانى ئاشتەوايى كلتوورى و زامنكردنى ئەو متمانە هاوبەشەى پێويستە بۆ مانەوەى هەمووان و زەروورەتى بەيەكەوەبوونى هەمووان و دايەلۆگى هەمووان، بە ئاراستەى رەواندنەوەى ئەو گومانە دێرينەى لەسەر زهنيەتى كۆمەڵگە كەڵەكە بووە و زيان بەهەمووان دەگەيەنێ، بە ئاراستەى رەواندنەوەى ئەو ترسەى لەو كورتهێنانە كلتووريە سەرچاوەى گرتووە كە وڵاتى ئێمەى بە خاك و خەڵكەوە كلۆڵ و كۆيلە كردووە، پێويستمان بە كلتوورێكە لەو ديدە واقعييە زانستييەوە هێز و متمانە وەربگرێ كە ئەوە چەندين ساڵە ئەوەى لێی دەقەومێ هاوار و هاناى خۆى بۆ كوردستان و كوردستانيان دێنێ، خێرە؟ دەبێ كوردستانيان لەخۆيان بپرسن خێرە؟ ئەرێ خێرە؟ باشە ئەو خەڵكەى لە ترسى كوشتن و بڕين و ترس و برس هەڵدێ و روو لە كوردستان دەكا، لە سوورياى عەرەبى و عێراقى عەرەبى و بەغدا و رەمادى و مووسڵ و نازانم كوێ و كوێ، لە عەرەب و غەيرە عەرەب و لە موسوڵمان و كرستيان و گشت نەتەوە و ئايين و ئەتنيك و مەزهەبێك كە لێيان دەقەومێ بۆچى دەبێ روو لە كوردستانەكەى ئێمە بكەين، تەنانەت دژمنەكانمان لە كاتى شكست و تەنگانەدا كە فيشەكيان نەماوە بۆ كوشتنمان زۆر بە دڵنياييەوە خۆيان رادەستى پێشمەرگەى كوردستان كردووە، ئەوە چ كلتوورێكى جوامێرانەيە هەمانە؟!! ئەى ئەو

کلتوورەی ئەوان چی بسەرهات کە ئێمەیان پێ هەڵخەڵەتاندووە، ئەو کلتوورەی ئەوان بۆ کوێ ڕۆیشت کە کوردستانیان پێ داگیرکردووە و خەڵکی ئێمەشیان پێ چاوبەستە و چەواشە کردووە؟!!!، ئەوان چۆن بیر دەکەنەوە گرنگ نیە، گرنگ ئەوەیە ئێمەی کوردستانی لەمەودوا چۆن بیر بکەینەوە، چیتر خۆمان بە قوربانی خەڵك نەکەین، ڕێزیان بگرین هەتا ئەو شوێنەی ڕێزمان دەگرن، دەنا ئەوە کلتوورەکەی ئێمەی کوردستانیانە بۆتە چەتری ئاشتەوایی و پێکەوەژیان و خێر و بێر بۆ هەمووان، بۆیە دەڵێم پێویستە قەیران ئەوەمان فێر بکا هەمواری ئەو مێنتالیتە بکەینەوە کە متمانەی بە خۆی نیە و بەخۆڕایی متمانە بە ئەوانی دی دەبەخشێتەوە، دەبێ لە درزەکانی ئەو کلتوورەی خۆمان وردبینەوە بۆ ئەوەی بزانین ئەو بێتمانەییە لەکوێوە دزە دەکاتە نێو ئیرادە و خەیاڵدانی تاکی کوردستانییەوە، دەستنیشانی ئەو سەرچاوە کلتووریانە بکەین خراپ هەژموونی خۆیان ڕێکردۆتە سەرخوانی ساویلکەیی و خۆشباوەڕی ئێمە، کە دواجار هێزی لۆجیك و ئەقڵ و لێکدانەوە و تەفسیر و تەئویلی لە مرۆڤی ئێمە سەندۆتەوە و لە شوێنی ئەو هێزە؛ هێزی قایلبوون و رادەستبوونی بە کلتووری ئەوانی پێ بەخشیوە، بگرە بەسەریدا سەپاندووە.

بۆیە دەڵێم؛ ئەوە ئەرکی ئێمەی کوردستانییە (بەتایبەت توێژی بیرکەرەوە) زەوینە بۆ هەناسەدانی ئەو کلتوورە ڕەسەن و خۆماڵییەی خۆمان خۆش و خەرمان و خەنی بکەین، هاووڵاتیانی ئێمە ئەگەر ئەمڕۆش نەبێ، بەیانی و دوو بەیانی هێز و متمانە لەو کلتوورەی خۆیان وەرگرن، لەهەموو بیرکردنەوە و پرس و پەرستشی خۆیان ئازاد بن و تایبەتمەندیی کلتووریی خۆیان بپارێزن و شانازیشی پێوە بکەن، لێرەدا زیاتر رووی قسەم لە هاودینە بەڕێزەکانی خۆمە کە موسوڵمانن، لە زۆربەی ئەو ئازیزانەی خۆمم بیستووە کە باس دێتە سەر ئەزموونی وڵاتێکی وەك مالیزیا لە بنیاتنان و پێشکەوتن؛ زۆربەی هەرە زۆریان شانازی بەو ئەزموونەی مالیزیا دەکەن، بەڵام کە قسە دێتە سەر کلتوور و جۆری کرانەوەی مالیزیا و تێڕوانینی مالیزیەکان بۆ پرسی دین و دەوڵەت و تایبەتمەندی کلتووری ڕەسەن و خۆماڵیی مالیزیا کە تاکە هۆکاری گەشەسەندنی ئەو وڵاتەیە، دەبینی یەکسەر بادەدەنەوە و خۆیان لەو بابەتە نەبان دەکەن، هۆکارەکەشی ئەوەیە کە لە دوورەوە بە پەرەسەندنی وڵاتێك شاگەشکە دەبن کە وڵاتێکی زۆرینە موسوڵمانە، هەر ئەوەیان بەلاوە گرنگە،، دەنا ئەو ئاییندارە موسوڵمانە بەڕێزانەی خۆمان کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی ئەزموون و تێڕوانینی کلتووری جیهانی عەرەبی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بۆ پرسی ئایین و ئاینداری و تێگەیشتن و تەفسیر و تەئویل و مامەڵەکردن لەتەك تێکستی پیرۆزی ئایین، دەنا بۆچی دەبێ

مالیزیەکان ئەزموونێکی سەرکەوتووی موسوڵمانانەی جیاوازیان هەبێ بە بەراورد لەگەڵ ئەزموون و روئیا و تێگەیشتنی عەرەب و تورك و فارس و (کوردی داماوی ژێردەستە و وڵاتداگیرکراوی دەستی ئەو هەر سێ نەتەوەی عەرەب و تورك و فارس کە هەمان ئایینی مالیزیەکانیان هەیە) بەڵام بەداخەوە ئەو سێ نەتەوەیە هەمان روئیا و جیهانبینی ئەوانیان نیە، لەبەر ئەوەی کلتووری کۆمەڵگەیەکی دواکەوتوو و خاوەن تریدشنی کۆنەپارێزی لێوانلێو لە غەدر و کوشتن و داگیرکاریی؛ ئەستەمە بتوانێ روئیای ژیاندۆستی لە دەقی ئایینی هەڵێنجێ، ئەو ئایینەی یەزدانی ئافرێنەر بۆ ژیانی مرۆڤەکان و بڵاوکردنەوەی مەیلی ژیاندۆستی بۆ ئادەمیزادی ناردووە، داگیرکەرانی کوردستان ناشوکری نەبێ هەر هەموویان موسوڵمانن، کلتووری تورکیای ئەمڕۆ کلتوورێك نیە ئاکەپەی ئیسلامی دایمەزراند بێ، ئەوە کلتووری کەمالیستەکانە، دەنا ئەگەر ئاکەپە بۆی بلوێ بە شەو و رۆژێك ئەو کلتوورەی تورکیا تەفروتونا دەکات و یەکپێشی و یەکباوەڕی بەسەر هەموو خەڵکی تورکیا دەسەپێنێ. فارسەکانیش کە ئەمڕۆ شیعەبوونیان بەسەر وڵاتی هەمەڕەنگی ئێراندا سەپاندووە و تەنانەت رێگا بە بوونی مزگەوتێك بۆ برا موسوڵمانە سوننەکانیشان نادەن ئاشکرایە لەوێ چ دەگوزەرێ. برا عەرەبە چاوەڕەشەکانیشمان وازحە چیان بەسەرمان هێناوە، خوا خێریان بنووسێ کە بە سوورەتی ئەنفال بەسەریان کردینەوە و ئێمەیان بە سزای کافرەکان گەیاند، هەرچی ژەنگی فقهی توندڕەویی خۆیان هەیە بە رێگای چەند کوردێکی داماو بۆ کوردستانی خۆرنەدیو گواستەوە. بەدەر لەوە؛ کلتووری کۆمۆنستەکان و چەتری سۆڤیەت و بارانی بە لێزمەی کوردستان و کلتووری بەرگرییکردن لە گەلانی ستەمدیدە و هێنراوە پیاهەڵدان بە بەژن و باڵای شۆڕشگێڕانی دنیا لە کووبا و ڤیەتنام و جیهانی سێیەم و رەشپێستەکانی ئافریکا و داماوەکانی ئەمەریکای لاتین و گۆرانی چڕین بۆ برایانمان لە سەنگەرە پرش و بڵاوەکانی ئەم گۆی زەمینە، لاواندنەوەی کوردی داماو بۆ تێکۆشەرانی دیموکراسی و کلتووری دیموکراسییەت و علمانیخوازی و کرانەوە و ئازادی ئینسان و شوێنکەوتنی دەیان و سەدان قسە و قسەڵۆکی راست و ناڕاستی نێو کلتوورە جیاوازەکانی کۆمەڵگە و وڵاتان و میللەتان، کەچی ئێمەی خاوەن ئەو کلتوورە نازدار و ژیاندۆستە جوانە، ئێمەی کورد و کوردستانی ماندوو و هیلاك بەدەست خەون و چاوەڕوانییەکانی شەوگار و رۆژگارەوە؛ رۆژێك ئاوڕمان لەخۆمان نەدایەوە بڵێین خۆ ئێمەش هەین، خۆ ئێمەش تێکۆشەر و ئیماندار و شۆڕشگێڕ و ئاییندار و زانا و بلیمەت و قارەمان و دانا و کەسی لێهاتوومان زۆرە، لە ئاسمانەکەی ئێمەشەوە فریشتە دێنە خوارەوە، ئەو ئاسمانەی بەدیار کوردستانەکەی

ئێمەشەوە رەنگەکەی شینە و شەوان ئەستێرەکان دەجریوێنن، بۆیە دەڵێم پێویستە لەمەودوا کوردستانیانە کوردستانی بین، کوردستانیانە کورد بین، کوردستانیانە تورکمان بین، کوردستانیانە عەرەب بین، کوردستانیانە دیموکراسی بین، کوردستانیانە موسوڵمان بین، کوردستانیانە سوننە بین، کوردستانیانە شیعە بین، کوردستانیانە مەسیحی بین، کوردستانیانە جوولەکە بین، کوردستانیانە زەردەشتی بین، کوردستانیانە ئێزدی بین، کوردستانیانە کاکەیی بین، کوردستانیانە ئەرمەنی بین، کوردستانیانە سوببی بین، کوردستانیانە بێدین بین، کوردستانیانە بەدین بین، کوردستانیانە بژین، کوردستانیانە بمرین، وەك کلتوورەکەی خۆمان جوان و هەمەڕەنگ بین، هەمووانمان خۆش بوێ، بۆ ئەوەی هەمووان هەمووانیان خۆش بوێ.

ئێمەی کوردستانی ئەگەر بەو ئاراستەیە کار بکەین و رۆشنایی بخەینە سەر خاڵ و رووبەرە رۆشنەکانی کلتووری رەسەنی ژیاندۆستانەی خۆمان، بێگومان لەدوای کارکردن و بە پرۆژەکردنی ئەو پرسە؛ زەوینەیەکی فرەوان و بە پیتمان دەبێ بۆ ئەوەی رەگە وشکهەڵاتووەکانمان بەرە بەرە ئاو هەڵمژن و چرۆ دەربکەن، ئێمە چیرۆکێکی سەرکەوتوومان هەیە و بەزیادەوە خاڵی درەوشاوەمان هەیە لە کایەکانی ئایینناسی کوردانە و کوردستانیانە و کایەی لێبوردەیی و پێکەوەژیان و تەبایی و ئەزموونی چەندین ساڵەی تاڵ و شیرین و سوێرمان هەیە ئەمڕۆ بۆ ئەو پرۆژەی کلتووری کوردستانیە بەکەڵکمان بێ و بە فریامان بگات. پێویستە پارچەکانی ئەو گەوهەرەی خۆمان کۆ بکەینەوە و ئیتر بە رژدی و بە مکوڕی بیر لە بە دامەزراوەییکردنی پرۆژەسازیی بکەین، حکوومەت هاوکارمان بێ، گشت کەسانی لێهاتووی بیرمەند و رووناکبیر و ئایینناس و زانا و دانای چاپووك و چەلەنگ و ستراتەژیست و ئەکادیمسیەن، هەرهەموویان پێکەوە کار بۆ بنیاتنانی ئەو چوارچێوە نشتیمانی نەتەوەییە بکەن وەك چەترێك بۆ دامەزرانی پەیکەرەی کلتووریی کوردستان، لەوێوە بەرەو سەرلەنوێ داڕشتنەوەی سەرجەم کایەکانی کۆمەڵگە، یەکەمین هەنگاو کۆکردنەوەی سەرمایەی هزری و چاندی و هونەری و مێژوویی و فقهی زەنگینی ئایینی زانایانی پایەبڵندی هەرچوار پارچەی کوردستان، خستنەگەڕی ماکینەیەکی میدیایی ئەکتیڤ و چاوکراوە بۆ گەیاندن و ناساندنی لایەنەکانی کلتووری رەسەن و خۆماڵیمان بە نەوەی ئێستا و ئەرشیفکردن و پاراستنی بۆ نەوەکانی ئایندە. هەر ئەم رێگایە فریامان دەکەوێ، بەوە دەتوانین زامنی ئەوە بکەین کە مرۆڤی کوردستانی متمانە بە بوون و هێزی کلتووریی خۆی و حوکمڕانیی وڵاتەکەی خۆی بکات، بەم رێگایە کوردستانیان متمانەیان بە ژیان و ژیاندۆستی زیندوو

دەبێتەوە، ئەوە دەبێتە سەرەتایەکی باش بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی ساغڵەم و تەندروست، بەم شێوەیە زهنیەت و مێنتالیتەی تەندروست بنیات دەنرێ، بەم رێگایە متمانە بەخۆمان دەکەین و ناکەوینە ژێر کاریگەریی کلتووری ئەوانی دی و سوود لە خاڵە باشەکانی کلتووری مرۆڤایەتیش وەردەگرین.

دوا رستەم ئەوەیە بڵێم؛ جاران دەگوترا و ئێستاش هەیە کە دەڵێن؛ دیموکراسیەت و ئاستی کرانەوەی کۆمەڵگە بە جۆری تێڕوانین و بەرخوردی لەگەڵ توێژی ئافرەتان دەپێورێ. ئێستا لەم قەیرانە نەقۆڵایەی ناوی پەتای کۆرۆنایە و سەرەتایەکی نوێ بۆ رێچکەی مرۆڤایەتی و تەواوی پرس و پەیوەندییەکانی مرۆڤ و ژیان و جووڵەی مێژوو دەنەخشێنێ و دەسەپێنێ، پێویستە ئەوەی ئێمەی کورد و کوردستانی دڵخۆش بکا جۆری ئەو مامەڵە سەرکەوتووانە بۆ دەرهەق بەو پەتایە لەلایەن هەرێمی کوردستانەوە وەك حکوومەت و ئەو قەوارە جوگرافیە بچووکەی ناوی (کوردستان)ە، چۆن دڵخۆش نەبین کە دۆخی ئێمە لە زۆربەی وڵاتان باشترە و لە زۆربەی وڵاتان باشتر و میکانیزمی باشترمان گرتەبەر بۆ پاراستنی هاووڵاتیان، بێگومان ئەوە ئەزموون و تاقیکردنەوەیەکی گەورەیە، لە تاقیکردنەوەی شازدەی ئۆکتۆبەر زۆر گەورە ترە، داستانی ئەمجارەی هاتنەدەستی هەرێمی کوردستان بۆ پاراستنی هاووڵاتیان لە مەترسی تووشبوون بە کۆرۆنا؛ لە داستانی پردێ و سحێلا زۆر گەورەترە، دڵنیام ئەم پەرێشی و هاتنە مەیدانە و پابەندبوونەی کۆمەڵگەی کوردستانی و ئاست و ئەدای دامەزراوەکانی کوردستان لە ئایندەیەکی نزیکدا دەبنە پێنوێنێکی یەکجار گرنگ بۆ سەرفرازبوونی ئەو کوردستانەمان کە بە درێژایی سەدان ساڵە کارەسات و مەینەتی زۆری چەشتووە و بێگومان دەرچوونمان لەم ئەزموونە سەختە زۆر لەو رۆژە نزیکمان دەکاتەوە کە دەمێکە خەونی پێوە دەبینین، هەڵبەت بە یەکڕیزی و تەبایمان ئەو خەونەمان دەبێتە راستی، با هەموومان لە پێناو هەموو پابەندبین بە رێنماییەکانی ژیان و ژیاندۆستی.

ئەمین بۆتانی

2/4/2020

ئاشكرابوونا وێنەيەكا – با – ی لـدەرڤەی ركەهێ … ئەمین بۆتانی

(هەكە ئاشتیێ عەبدەك هەبیت، بێ شك ئەڤدلسەلامە)
ئەڤ هەلبەست؛ دیاری بۆ جانێ شێخێ شەهیدان “ئەڤدلسەلامێ بارزانی”
كەد و رێچا وی، بەهەشتا هزرا وی، تژی نوور و نێرگز…

خودانێ پیر
هێڤدكەتە زیر و زناران،
كەڤر كەڤر ڤێڕادچیت و
حیكمەتا ت□ڤن و غوبارێ
بۆ هەستیان ڤەدگێڕیت،
بەلگ بەلگ
داتینیت پرچا داروباران.
وێ گاڤێ
چیایێ شرینێ
مژومۆران دكرە ناڤ مەشكا فەساحەتێ،
دەوا جامێری یێ
لـبەر دنیایێ دادنا و
نڤیشكا جەسارەتێ
هەلدگرت بۆ تەنگاڤی یا.
دناڤبەرا
جەبرا پیسیێ و
ئختیارا تافیلبوونێ؛
وی گومانا ئاڤێ.
دناڤبەرا
جەبرا كیڤیبوونێ و
ئختیارا كەهیان؛
وی نەمانا راڤێ.
دناڤبەرا جەبرا هەوارێ و
ئختیارا بێدەنگیێ؛
وی ستران.
هێی شێخێ من
تە خۆلی یا نەساخا

کر□ بن قر□مک□ن هناران،
ژ□کجودا کر
خ□ یا ش□ر□ف□ و
ت□شتا ئ□ڤینداران.
ت□ زڤ□□ک□ن ت□هنی یا
دا بنک□فش□ن د□ربازبوون□؛
و ت□ دزانی
ه□ژ ئاڤ
مراری□کا رازاندی بو
له□م□زا ف□ل□ک□؛
د□راڤ□ن و□
سواخدابوون بخ□ندقین□،
ت□ ک□لا رووم□ت□
راد□ستی
باو□شینا م□عنای□ کر؛
و ت□ دزانی
ه□ژ ئاگر
ن□خش□کا گولگولی بو
بد□هم□نا پ□ریانڤ□؛
به□ج□تا عیفف□ت□
نامووس ب□ردابوون□ ئ□ڤین□.
ش□خ□ من؛
ئ□ڤ□ی□ فقها پ□ک□ا ب□ردانا
باران و برین□،
ئ□ڤ□ی□ فقها پیر□زکرنا
ژان و خوین□،
ما ت□ دیت
چ□وا مازی ڤ□□کرن
ب□ خ□شکرنا پیست□ ل□ق□ومیان□،
د□ل و نهال راچاندن
پشت و پال شاندن
ب□ خ□ساندنا
ک□ڤر□ن نشیڤی یا.
وی د□می
ه□ژ ز□مار
ح□رف□کا ب□د□نگ بو
دناڤ بوخچکا ئ□ش و ژانا.

ه□ژ ع□قرا؛
ل□مشت ن□ستبوون
بت□شیا ت□فان□،
ه□ژ فریزی□ن ئولف□ت□
رپنی هناڤا ن□ ب بوون،
دب□ژن؛
وی و□ختی
کو م□لک□ز□ن
مژوولی م□هاندنا
ع□قیقا ر□غب□ت□ بوون،
ب□د□ستی
گ□زک□کا خوین□ دک□ڤیت□ خار و
ئ□ڤ ب□هنا گ□نی
ب□ردبیت□ خ□لیق□ت□.
ب□هنا گ□نی
ب□ردبیت□ خ□لیق□ت□ و
ئ□دی شعوب و ق□بائل
رادبن□ چ□پا،
دل□□قی دبیت□ جغسی□ ق□د□ر□ و
ه□ر ئاسن□کی
ب ر□نگ□ گول□ل□ی ت□فسیر دک□ت
ه□ر تیر□ک□ ژی ب ر□نگ□ خیان□ت□.
ئ□زب□نی
ب دلخاسی ن□د□رک□ڤ□؛
ک□س□ی□ن ر□م و ع□ج□مان
گ□ل□ك خوینا ر□تی.
لیانا ن□رگزا بک□ و
خ□ بگ□هین□ د□مار□ن دل□ ڤانی□،
ه□بیت ن□بیت
سکرا م□عریف□ت□
یا پ□قی.
ت□ چولی□ن ز□زانا
هاڤ□ت□ س□ر ملا و
با ب□لیسکا د□لا ڤاژی
کر□ گ□پال،
شک□□ و لات□ن
پیرس و س□ر□ باز□؛

(وەی..وەی..وەی
بازی یێن بارزان
قەبینا ربادان
سیسنۆکێن شەنگ و شەپال).
لبیرا تە یە؟
نەقلا دی ژی
ئاگر بەردابوونە ئاقارێن هۆگری یێ،
تایکێت کەسك نەبانە
چپکەکا شەرمێ
دمەنجەلۆکا ڤەمریانێ دا نەما بو
دویکێلا زولمێ پێ ڤەمالین.
شێخێ من
پشتی ڤێ حێبربانێ؛
ما تو بێژی
مسکا ئاڤەدانیێ
ل عەردەکی ما بیت؟!
من دزانی
تو باوەر ناکەی،
لێ پا جارەکا دی
تە کراسێ خۆ
لبەر ئاگرێ وێ خەمێ
زوها کر و
بووی رێڤینگێ خەونا،
و تە دزانی
ڤەدیتنا کەسکەسۆرێ
نە بساناهی یە
دناڤ ئەلفبێتکا ب□□نگیێ،
نەخاسمە هێژ
سیپەلەکا ڤەدەر نەببوو کانی و
چریسکەکا بەرزە
چرایەك لێ نەببوو خودان.
هێی شێخێ من
خەلافەتێ
خلفا سێدارێ
لبەر سیناهی یا سەرا
ڤەدا بو؛
تە دا رێکێ و

چ دبیت بلا ب بیت،
ت□ دناڤ ل□و□ندی□ن خ□ دا
ج□ت□کا کانی□ن ن□ر و م□ ڤ□شارتبوون؛
ت□ دڤیا بڤ□چاغی
بگ□هینی□ ک□رب□لای□.
ت□ ب□□کا پ□زکویڤی یا
کربو دناڤ شویتکا خ□ دا؛
ت□ لب□ر بو
ج□ندرم□ن خ□لیف□ی پ□ ن□ح□سن
ب□ ن□ڤی□ن ئیبراهیمی
بگ□هینی□ د□شتا ح□□ان□.
ت□ ناوسک□ن تاز□ ڤ□وراندی
تژی باهیڤ و هنگڤین
دناڤ پاخلا خ□ دا
ه□لگرتبوون ب□ ک□نعانییا.
ب□ربنی و ب□ربنی یا لائیکراه□
ت□ کاروان□کا
د□سمال□ن ر□نگین بار کربو؛
دا بگ□هینی□
ئ□نات□لیا خود□
ب□ ر□ندک□ن ئ□رم□نی یا.
ه□می ه□می
ت□ دڤیا
سیناهی□کا ه□دار□
ژڤ□ر□م و ع□□ع□□ا
ڤ□گ□□ینی ب□ دل و چاڤان.
ل□ لس□ر تخویب□
دناڤب□را ح□لال و ح□رام□
هاتی□ گرتن.
د□ما ت□ لس□ر ک□ڤر□ک□ ر□ش
ب کولنگ□ک□ س□ر د نکراند:
بژی براتی یا گورگ و پ□زان.
جارا ئ□ک□ ن□بو
ئ□زب□نی جارا ئ□ک□ ن□بو
دناڤب□را
ر□وش□ن و تاریگ□ورک□
تو دیت بووی

یێ سەخبێری یا ئەلندێ دکەی،
وە دیارە
تە زێدە ل حەددی
ستێر کربوونە دناق
پارزینکێن ش□□□شقانا؛
تێرا رەجماندنا بندەستیێ نەما بو.
ئەزبەنی
بەری تە بگرن؛
گەلەك وێنەیێن تە یێن قەچاغ
ب دیوارێن ئستەنبۆل و
چالدیران و مووسلێ ڤە
هاتبوونە هلاویستن،
ل بلنداهیەکا جودی
تە وێنەیەکا خۆ
دگەل (با)ی کێشا بو
لسەر چەنگێن فڕینێ.
ل جهەکێ دی و
بڕەخ هەلامەتا تێهنیبوونێ؛
تە دەستێ خۆ
دانابو سەر ملێ ئاڤێ و
هنگۆ هەردووا دکرە کەنی.
وێنەیەکا دی ژی
کو سولتان گەلەك پێ عاجز ب بو؛
چو بوویە سەر
قلیقانکێن عەقل و نەقلا و
ب هەردوو دەستا
تە سلاق دکرە مەتنا جەدوایێ.
و ل خڕەکا خرابتر
وێنەیەکا تە بو ئەزبەنی
دگەل چرایەکا ڤەمراندی
دناڤ کۆلانکەکا تەنگ و تاری،
و لپشت تە
گرنژینا زارۆکێن
گەرمیان و قوشتەپە
دێرسم و هەلەبجە
قارنا و شەنگالێ
عامودا و رۆبۆسکێ

باش خویا دکر.
ئەزبەنی
ڤەدگێڕن؛
گونەها تە ئەو بوویە
تە قەسەکا خراب گۆتبو ژیانێ،
تە لێحەیتاند بو و گۆتبویێ؛
هەکە ئازادی
ل نك تە هندا گران بیت؛
پا بۆچی ل نك مرنێ
قەهرەمانی یا کوردان بەلاشە؟!
وێ گاڤێ
حاکمێ حوکمێ
سەرێ خۆ نەڤی دکەت؛
سەرێ خۆ نەڤی دکەت
حاکمێ حوکمێ.
رووپەلا دوماهیێ ژی
حبرا دوماهیێ
ددەتە دەستێ دوماهیێ و
دبێژتێ؛ بنڤیسە:
ها ئەڤەیە؛ بەراهی یا درست
ئەڤەیە بەراهی یا درست…

ئەمین بۆتانی
14/1/2019

هناق ب□ری بهنژینا ئاخێ یان– توخمبوونا فڕینێ … ئەمین بۆتانی

ژخەو رابە
رابە لۆۆۆۆۆۆۆ؛

وەختە ئێدی
بیرا تە لسەرێ تە نەهێت!!
هندە ئێدی
وەرزێ دۆتنا بەلگایە
ژگوهانێت ئاخێ!!!
هندە ئێدی
وەرزێ مەخەلکرنا (با) یە
ل بن چەنگێن هۆگریێ!!!
وەرزێ چنینا قازوقولنگایە
دناڤ لاتێن ئاسۆیێ!!!
یارۆۆۆ
توژی کەرەمکە
ڤێ ژڤانا خۆ ڤەڕەڤینە و
ڤ□فتێن خاترخاستنێ
لسەر هەمی شینواران دانە.
نێ تو یێ دبینی
رەژی شەرمێ ژئاگری ناکەت!
هەمی رەزوباغان
ڤەدگەڕینتە ناڤ چاڤێن دویکێلێ!!!
ما تە گوه لێ نیە با چ دکەت؟!
سیڤاندێن دانعەمر دگرینیت و
خیڤەتا هیڤییان بۆ بێواریێ ڤەددەت!
ئاڤ چننە! هەر بەحس نەکە!!!
دبیتە پت پتا وێ دگەل ئاخێ و
زەلالبوونا یاری و نەیاریێ شێلی دکەت!!!
ژمن ڤەبە لۆۆۆۆۆ
هندی جانێ من قەترە دکەت
دێ فڕم،
دێ فڕم و
ژمالباتا ئاخێ
تنێ دێ دلۆپەکا خوینێ دگەل خۆ بەم!
ژمالباتا ئاڤێ
تنێ بەلەمەکێ کون رێهەڤالێ منە!
ژمالباتا ئاگری
تنێ گونەهەکا نەغەفراندی
دشێت حازریا خۆ بکەت!
ژمالباتا بای

تنێ پایزەکا درەنگ
دگەل من رێڤینگییە!!!
دێ فڕم…. ئەرێ ێ ێ دێ فڕم!.
فڕین گلۆلکا خەونا منە
دێ هەلبێژمە ئەڤرازیێن گۆتنێ.
دێ سترانەکا بێ دوماهی
دابێژمە نشیڤیێن قەناعەتێ.
سویند بیت
پەڕا بەردەمە پیستێ کەلە و دیواران؛
زەنگلا حیکمەتێ
بێخمە ستویێ دین و هاران!!!
ئەز ژکەسێ کێمتر نینم
ئەڤە دەریا
عەڤرا بۆ خۆ دکەنە گۆپال و دفڕن!!!
ئەڤە ئاڤاهی
رێکا بۆ خۆ دکەنە هێجەت و
پنیێن قۆناغا
دئێخنە شەلوالێن دووریێ و کاڤل دبن!!!
ئەڤە کانی
ئنیەتا تێهنییا بۆ خۆ دکەنە بەرچاڤک و
زق و زق ل عەورەتا وەستیانێ دنێڕن!!!
ئەڤە کەڤیێن زۆزانا
قوربانی بەلەکێن بێریڤانا دبن و
لسەر خاترا خاترا دبهوژن.
ئەڤە ئاهورا
حەز ژسوحبەتا دکەت
ئەهریمەنەکی بۆ خۆ دکەتە لێبوک و
دۆژەها لاقردیێن خۆ تژی غوفران دکەت!!!
هی ێ ێ ی ئاخا سار
تو من ڤەشێرە
ئەز دێ عەیب و عللەتا دەمە بای.
کا دێ سویندێ بخوینە
هەکە جارەکێ تە ئەز دیتبم!
کا دێ سویندێ بخوینە
هەکە جارەکێ بتنێ ژی
من دادابیتە سەر تایکێن کەڤرەکی!.
نابیتە درەو هەکە بێژم

ئەز دزانم
بن کلیژی یا لەیلانێن تە
چەند با بەلیسک پێڤەنە!.
زیر و زنارێن تە
چەند جارا
دگەل من هاتین□ ش□قینێ!.
بارۆڤێن من
چەند جارا
بەندۆشکا کەندالێن تە بزداندینە!.
چ ژدەستێ تە دهێت بکە؛؛
هەمی نیشان بۆ تە
هەمی بەرزەبوون بۆ من.
هەمی گۆڕستان بۆ تە
هەمی مرن بۆ من.
هەمی سۆتن بۆ تە
هەمی ئێش بۆ من.
هەمی گەڕ بۆ تە
هەمی خەندقین بۆ من.
هەمی دەریا بۆ تە
هەمی سیپەل بۆ من.
خڕ گەمی بۆ تە
هەمی وەغەر بۆ من.
هەمی دەرگەه بۆ تە
هەمی ڤەکرن بۆ من.
هەمی پەنجەرک بۆ تە
هەمی دیتن بۆ من.
هەمی رکەه بۆ تە
هەمی فڕین بۆ من.
هەمی رازان بۆ تە
هەمی خەون بۆ من.
ژخەو را بە
خ□ بقی نانەی ڤە زێدە مژویل نەکە
دێ زەڤیەک خراب بەربیتە هناڤێن تە،
من گەلەک گۆتە تە
هشیار بە،
چاڤێن خۆ بنقینە و
کۆلانکێن تەنگ و تاری بهێلە،

لـێ ێ ێ ......
تو ڤەگەڕیای بێ لێڤ
هناڤ تژی راموسان
لـێ ێ ێ...
تو ڤەگەڕیای
هاتن پڕی گەهشتن
چوون تژی گیرۆبوون!.
" تو بچەنگێن خۆ یێن شهدای
ناگەهیە تخویبێن رەجمێ !!".
دەلالۆۆۆۆۆۆۆۆۆ
هەسپێ خۆ
ل سەر چ کانیکان نەڕاتەولینە.
لەگلەگ□ یێن خۆ یێن خەمبار
ڤەگەڕینە ناڤ
وەسەنییەتا پەڕ و (با)ی دا،
ل وێرێ
زەبوونەک لسەر خالیچا خەیالێ
روونشتییە و
باوەشینێ ل هێکا دکەت!.
بێژێ ئەز پشتا خۆ نابینم
ب خێرا خۆ
لێ بنێڕە؛
کانێ
نیشانێن چەند عەمفەریا پێڤە ماینە؟!.
نەترسە و
هەمی قاقانیێن رەش
پاقێژە دکۆشا وی داٍ،
باوەر بکە چ ناقەومیت !
دێ هەمی بەلا ژتە ڤەبن..
دناڤبەرا سە و تاڤێ
دناڤبەرا برس و راڤێ؛؛
دێ ماقویلەکێ بۆهیمی بینی؛
رژد لسەر بەرزەبوونێ
پێشەمان ژ وەغەرێ.
پێشەمان ژ برینێ و
رژد لسەر خەنجەرێ.
پێشەمان ژ کەندوکۆرا

رژد لس□ر ل□هیی□.
پ□ش□مان ژ بوهایان
رژد لس□ر ب□هیی□ .
ه□ □ □ □ ی غ□ریب□□□
ت□ ئ□ق ه□می ستران□
کرن□ دد□ڤ□ گرک و ملان
ت□ ژ ق□ستا
ئ□ق ه□می چی□□ک□
کرن□ دگوه□ دارودیوارا ڤ□!!
ق□ی ل بیرا ت□چو !
ک□ڤر ل ب□راهی□ ک□زک و چ□پ□ر بوون
ب□ ک□هیکرنا گورٍ□لبوون□!!
پشتی هنگی
کومت و ژ□ردانی پ□کح□سیان!!!
پشت ل ب□راهی□
چ خزماتی دگ□ل باروب□را ن□بوو !
پشتی هنگی
نوتف□یا ق□هر□مانیی□ ل□ کرن□ ب□لا!!!
چاڤ ل ب□راهی□
پ□ش□مانی یا ج□س□دان بوو !
پشتی هنگی
ب گولومولان هات□ س□ردابرن !!!
ئ□ر□ ئ□ر□
ئ□ز دترسم ب□ژی و□ نی□!
دارستانا ب□راهی□ ن□با
دویک□لا ب□راهی□
هزرا خ□ دفرٍین□دا ن□دکر..
ما ه□ک□ خوینا ب□راهی□ ن□با
برینا ب□راهی□
هزرا خ□ د□□ڤین□دا دکر؟!..
ه□ □ □ □ ی غ□ریب□□□
کفنا ب□راهی□
د□سمالا گ□ڤ□ندا ب□راهی□ بوو.
ه□ □ □ □ ی غ□ریب□□□
خ□نا ب□راهی□
ز□مارا نخری یا دناڤا شاهی□ بوو !!
بلبل□ مالک و□ران□

ک□ڤر□ن زناران
ب□ کیفی یا ب□سا ڤ□د ن□ن،
ب□ گولشل□ران
رادچینن خ□فک و داڤان !
خوینا هابیلان
هلما خ□یا س□ر
ب م□هبوورینا ک□ڤ□ک□ن سپی دش□ن
ل م□رگ و د□راڤان …
غ□ریب□□□؛ ب د□ڤ□ من ن□بیت:
دب□ژن ت□یر□ ژه□میا م□زنتر
ب□ری نها
ک□ڤر□ ژه□میا م□زنتر بوو،
ده□ت□ گ□تن
ئ□و ک□ڤر ژک□ندال□ک□ بلند گو□□ل دبیت؛
ب س□ر ه□لینا ت□یر□ک□ بچووک دادک□ڤیت و
ه□ک□ت و□ خ□ا دبژکینیت!!!
ل و□ ر□ژ□ ڤ□؛
ه□ر ک□ڤر□ک گو□□ل دبیت
رحا ه□لین□ک□ دئ□شینیت و
ر□زک□ن ئاسمانی
ئویشی□ن ت□یر و ت□والا و
ست□ر□ن برسقی پ□ڤ□ ت□ن!!!.
ه□ □ □ ی ڤالاهی یا تژی
ه□ □ □ ی ف□ینا جیوار
خوهدانا تیر□ژک□
مایستر□یا ک□سک□س□ر□ن ش□رمین□.
ئاش□پ
پیان□یا ر□نگان دژ□نیت،
باران
ک□رسا زوهابوون□ ی□.
ها ئ□ڤ□ی□ ف□ینا ر□ژ□
ب□ر□ڤ گولستانا ر□ناهی□!
ها ئ□ڤ□ی□ ف□ینا د□نگان
ب□ر□ڤ دانگا سلبوون□!
ها ئ□ڤ□ی□ ف□ینا مال و م□ز□لان
ب□ر□ڤ د□رانا غورب□ت□!!!.
و□ی ب□ند□وار□

بابـەـلیسکا هناڤان
ل بـەـندا دارستانا دوماهیـێ؛
سال زەمان
شڤڕکێن وێ دبـنە رکەه !
لـێ بـەلـگێن وێ نابـنە شالویل!!!
بلا بـەس بیت
ئەز دەهری بووم
دێ ب گێسکا پایزێ
تایکێن هەمی وەرزا مالم!
هندە ئێدی
ئەز دێ فڕم و
ل وێ بلنداهیـێ؛
ئاسمانا ددلـێ وەدا
نیشا هەمی ستێرا دەم.
گوڕی یا دفنا من
ل بـەـندا ئێتـوونا دوماهیـێ؛
دەم و گاڤ
سەقەما سباتـێ بسلامەت و
برهـێن شەمالکا پـێ دکوزرن !!!
هندە ئێدی
لسەر جۆخینا ڤێ تەحرێ
ئەزێ پـەلاتینکێن خۆ دەمە بای!
گینیکێن من تژی چەنگێن شەوتی
ڤ□ینا وان ژی
جارەکا دی هاڤێژمە سەر تەلهـێن ئەلندێ!!!
کانیکا دلان
ل بـەـندا دەریا دوماهیـێ؛
پـەل و پـێل
جەڕ و گۆزکێن شکەستی،
نەورەس
دویڤەلانکێن گەهشتنا بـەژایـێ!!!
هندە ئێدی
ئەزێ دلـۆپـەکا بارانێ
کەمە خۆدیکا ئاخێ؛
دا بـۆ تافیلکرنا گونەهان
کەزیـێن فڕینـێ لبـەر ڤەهینیت!!!
هێی هەڤال و هۆگرێن تەنگاڤی یا

نەيارتى بەرفرەە بوو!!
هەفتا بۆ هەشتا ن□ بێژن؛
خوينا رێتى نەهەوجەى سەركا□فتنا يە!!!
ل قاما دى يا بار□ ۋ□
هەسپێ من چاڤەڕێ يە!.
ئێدى ژئەڤر□ پ□ق□
من نابينن
دناڤ بيستانا دنياداريێ
هەلام□ تەكى ژى بچقينم!.
… … …

ئەمين بۆتانى
گولان ٢٠١٧